

2230
9.497.1

СВН

153 $\frac{1}{4}$

2 БИБЛИОТЕКА ПРОСВЕТЕ 2

Издавач: Друштво Просвета — Уредник: П. Слечковић.

Др. Иван Гмајнер:

САВРЕМЕНИ ХРВАТСКИ ПОКРЕТ

ЗА НАРОДНО УЈЕДИЊЕЊЕ

Народна библиотека
'РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ'

30 СР 323

ГМАЈНЕР И.

Савремени хрват

Женева, 1918

600000201

CORISS 0

Библиотека Просвете.

Досад су изашле ове свеске :

- Свеска 1. Перо Слечев : « Приватна иницијатива у националном раду » Цена 50 с.
- » 2. Др. Иван Гмајнер : « Савремени хрватски покрет за народно уједињење » Цена 1 фр.
- » 3. Др. Божидар Марковић : « Наше народно уједињење ». Цена 50 с.

Адреса Уредништва и Администрације :
Case 5820 Mt. Blanc, Genève.

Др. ИВАН ГМАЈНЕР

201
323(497.13)"1918

САВРЕМЕНИ
ХРВАТСКИ ПОКРЕТ

ЗА НАРОДНО УЈЕДИЊЕЊЕ

ЧИТАЛНИЦА
ОМЛАДИНСКЕ ЗАДРУГЕ
за Бродит и Песковца
Бр. 776 -
" ПЕСКОВАЦ "

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВЦА
Бр. 2230
9.4.18.1

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВЦА
Бр. 1003
Одељење е Струка VIII

Предавање
држано 28. фебруара 1918. у Женеви.

Национална библиотека Републике Србије
Београд

Национална библи.
Радое Доманов
Има.
Својеручна

ЖЕНЕВА, 1918.
Штампарија «Српског Курира»
Rue de Chantepoulet, 9.

САВРЕМЕНИ ХРВАТСКИ ПОКРЕТ ЗА НАРОДНО УЈЕДИЊЕЊЕ.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОМАЊЕВИЋ“
ШЕШКОВАЦ

Увод.

Само велики догађаји кадри су да популаришу у народу велике мисли, само они су кадри да њима прожму народе. У малом дневном животу, у борби за свагдашњи хлеб, народ сав не доспева да се баци на размишљања о великим стварима. О њима тада брину само интелектуалци, спремајући по мало свој народ за велике дане. Те велике дане преживљујемо ми данас у овом страшном и ни од историје још незапамћеном рату. Ево ускоро напунит ће се и четврта година од како се свет у крви својој рађа понова, нов и у новом поретку свих ствари. Он још ни до данас не зна што ће да се роди из тих потока крви и мора суза. Али он осећа, да нешто доћи мора, нешто велико, дивовско, као што је велика и дивовска борба и као што су надчовечне жртве што их даје. И човечанство жељно чека резултат, а поједини народи труде се да сваки у свом кругу и сваки према свом схватању у тај велики општи резултат унесе и своје посебне делове, како би резултат био што општији.

И наш народ се нашао у колу оних који у овом рату приносе жртве, принео их је и не престаје их приносити сразмерно далеко веће од многих других. Природно је дакле да очекује и он — и ако мален — да ће наћи и свој рачуну

општем рачуну човечанства. Он будно чека час тога судбоносног обрачуна. Он се на њ спрема и труди се да предвиди на којим ће се вредностима тај рачун заснивати. У том настојању научио је наш народ двоје: 1) да мало има што од кога другог очекивати, и 2.) да му без интегралног уједињења и ослобођења нема живота.

Сви они који су се надали спасу од царске а не народне мисаоне Русије, данас су разочарани. Све оне који су поставили све своје наде у енглеску, америчку и француску дипломатију, збунили су говори њихових премијера, Председника и министара спољних послова. Смели су се, а дочекали су оно што су од царева и министара једино и могли у данашњем веку очекивати. Шта ми уопште хоћемо од њих? Да нам они извојују слободу? Давно је томе што су цареви и министри спасавали народе. Давно је било и прошло. А данас, данас је сва снага једнога народа у њему самому и моралној подлози његових тежња. У данашњем веку нема снаге равне оној коју може имати народ када корача својим правим путем, нити има силе која би била кадра трајно препречити пут том неодољивом наступању. Прошла су времена, кад су дипломате трговали народним судбинама. Данас још — а и то, надамо се, последњи пут — тргују још само његовом крви. Али о судбини својој одлучиће народи сами. И зато свака политика која се не наслања на народне редове, на народну вољу, или чак шта више иде за тим да се стави на супрот природним човечанским правима другог народа, мора доживети слом. Данас не може више бити мира који би могао међу својим условима задржати окове једном народу

који хоће слободу. Али штети значи имати одлучну и смелу вољу, а народ значи све: од онога првога до последњега.

Наш народ тежио је — има томе и стотине година — своме уједињењу. Али полутански и несвесно је то било: несвесно о вредности уједињења, несвесно о начинима његовог остварења. А полутански и несвесно штети је исто што и не штети. Да је сав наш народ икада збиљски схватио и хтео уједињење, ми бисмо већ давно били уједињени. Али наш народ није још био културно зрео да тој широкој идеји нађе и широко подлогу. Он је више волео своје ухо приклањати својим уображеним засебним славама и величинама, него испитати битне услове свога опстанка за случај да га бура нађе неспремна сред пучине. И та бура је наишла, а наш народ у последњем часу сетио се речи својих великих и видовитих људи, и поче да посред узбурканог мора нервозно али одрешито лови делиће својих бродића и спаја их у брод који ће моћи и оваквој бури да одоли. Он је видео да су прошла времена, кад се морем пловило чуновима и да је дошло време кад њим плове грдосије од бродова, па да и њему треба да сагради свој, ако и не велик као што су други, али брод. Брод са железним машинама, а не с једрима које ветар носи. Брод свој, а не одељење на туђој галији. Је ли све то наш народ увидео већ потпуно или није, тешко је рећи. Али он то сваким даном све више увиђа. И дође ли дан да то увиде сви до последњега у нашем народу и да се реше заложити се потпуно и безусловно за наше интегрално уједињење, ми се више не ћемо требати бојати за своју националну судбину.

Ово су дакле та два сазнања која су проху-
јала у ова велика времена кроз наш народ. И он
је почео да се буди и диже. И он хоће да каже
своју реч; реч свету, јер се она оснива на праву
човека, реч праведну, јер она не тражи ништа
што је туђе. И та је реч почела да се ори
нашим долинама и планинама, сливајући се у
громки трозвук, који ће Европи показати да има
у њој један народ, на који она додуше више ма-
ње с презрењем гледа, али који није заслужно
презрења и не да се презрети, већ тражи да се и
њему призна равноправно место човека под сун-
цем а не најамника-веслача на туђој галији. Та
реч је плебисцит који се врши по нашим југо-
словенским крајевима у Аустро-Угарској. Тај пле-
бисцит је сврставање народних снага у једну фа-
лангу, пребројавање, да знамо и да се зна широм
света колико нас има и колика је наша решеност
за борбу. Он је тек у свом јеку, али он је за ре-
шење нашег питања од толике важности, да је
потребно да се с њим упознају и они наши кру-
гови, који немају прилике да тај покрет прате.
Ствар је и сувише опширна да би се у једну вечер
могла да и приближно потпуно прикаже. И за то
се излагање морало поделити у неколико делова.
Мени је у део пала пријатна дужност, да прика-
жем тај покрет за национално ослобођење и ује-
дињење међу мојим саплеменицима Хрватима.
Да дам бар нешто складнију слику о том, ја сам
свој приказ поделио у четири дела. У првом ћу
делу приказати ток догађаја који су претходили
плебисциту, у другом досадањи резултат плеби-
сцита, у трећем оснивање Југословенског Народ-
ног Већа, а у четвртном осветлити значај ове акције.

Последње појаве у националној акцији.

У нашим крајевима у Аустро-Угарској за време овога рата заседао је само хрватски Сабор. Сви Сабори у другим нашим крајевима распуштени су. Ни бечки парламенат, у коме су заступљени неки наши крајеви, није сазиван све до 1917. Хрватски Сабор био је у тешком положају због тога што је у њему у већини једна — ако хоћете и с опортунистичким елементом — промешана — али народна странка, хрватско-српска коалиција. Више њених чланова и народних посланика било је затворено и интернирано у почетку рата. Те нарочите прилике у којима се налазила Хрватска, а и прилике под којима је уопште прве две године Аустро-Угарска водила рат одузеле су могућност да хрватски Сабор поведе акцију, на коју би у редовним приликама можда баш он у првом реду био зван да је проведе. И тако је ствар чекала све док није концем маја 1917. био сазван бечки парламенат. Наши народни посланици у бечком парламенту, и ако их има и Словенаца и Хрвата и Срба, и од више странака, схватили су одмах моменат и своју дужност. У оно мало дана од сазива до састанка парламента сагласили су се сви да се појаве као заједнички клуб, Југословенски Клуб. У клуб су ушли сви југословенски народни посланици у бечком парламенту, њих 20 Словенаца, 11 Хрвата

и 2 Србина. И тај клуб је дао 30. маја 1917. у бечком парламенту ову декларацију :

Југословенска декларација од 30. маја.

« Заступници удружени у Југословенском Клубу захтевају на основу народног начела и хрватског државног права уједињење свих крајева монархије што их настављају Словенци, Хрвати и Срби у једно самостално државно тело, слободно од сваког туђег господства и саграђено на демократској подлози, а под жезлом хабсбуршке династије, те ће свим силама радити за остварење овог свог захтева. — Др. Анте Корошец, Др. Карло Верстовшек, Др. Отокар Рибарж, Др. Владимир Равнихар, Еуген Јарц, Јанез Хладник, Фран Нишек, Иван Рошкар, Јосип Гостинчар, Антон Бренчић, Јосип Погачник, Др. Довро Погачник, Винко Грегорић, Др. Јанез Крек, Иван Јанковић, Др. Иван Шуштершић, Јосип Фон, Иван Бенковић, Фран Демшар, Јосип Јаклић, Др. Матко Лагиња, Вјекослав Спинчић, Иво Продан, Др. Мелко Чингрија, Др. Јосип Сесардић, Др. Анте Дулибић, Јурај Бианкини, Др. Вицко Ивчевић, Др. Анте Тресић-Павичић, Виргил Перић, Др. Јозо Смодлака, Душан Баљаки и Др. Божић Вукотић. »

На ту декларацију следила је у хрватском Сабору изјава народних посланика Старчевићеве странке права од 5. јуна 1917. :

Изјава Старчевићанаца од 5. јуна.

« Право самоопредељења свакога народа основна је мисао што се јаче него икада пре истиче и наглашава баш за време овог светског

рата, прожимајући душу свију народа без обзира на то којој зараћеној страни они припадају. Та мисао биће основа за коначно уређење међународних односа после овога рата. Полазећи с тог становишта Старчевићева странка под «часним миром» подразумева такав мир, који ће праведним начином гарантовати свима народима европске културне заједнице слободан, самосталан развитак њиховог народног бића, и омогућити им племениту међусобну утакмицу на пољу благостања и опште људске цивилизације. Старчевићева странка држи, да је битни и неотклоњиви услов за постигнуће ове сврхе преуређење Монархије Хабсбурга на подлози потпуне равноправности свих њених народа уз потпуно искључење хегемоније и господства једног народа над другим. Овај захтев за потпуном равноправношћу свих народа у Монархији Хабсбурга добио је појачано своје знаменовање оним часом, кад је демократски дух из велике просвећене Русије почео неодољивом снагом ширити своја крила и над осталим земљама Европе. Старчевићева странка поздравља радосно јединствену изјаву дану у царевинском већу 30. маја 1917 г. у име народних посланика у Југословенском Клубу у Бечу, којом они захтевају на основу модерног националног принципа и хисторијског државног права хрватскога, државоправно и управно уједињење свих оних земаља Монархије у којима живе Хрвати, Словенци и Срби, у једно самостално, од сваког господства туђих народа слободно и на демократској подлози основано државно тело, па наглашава да је овај захтев основа свега њеног живота и деловања од њеног постанка до данас.

Позива с тога она цео хрватски народ да је у овом одлучном часу подупре у њеном настојању исти-чући при том да она то не сматра својим стра-начким већ опште народним послом. Нарочито се обраћа на овај Сабор позивајући све странке његове да забораве ситне разлике и да се не пока-жу малодушним, по да се нађу уједињене у искре-ном и непопустљивом раду за *велике идеале на-родне слободе и уједињења*. Старчевићева стран-ка права *стојећи на становишту* народног је-динства Хрвата, Словенаца и Срба позива на-рочито Србе, држављане краљевине Хрватске, да се по примеру народних посланика Југословен-ског Клуба прикључе његовом становишту, па да заједно с Хрватима и Словенцима пораде за ује-дињење свега Словенскога Југа монархије Хабс-бурга у засебно државно тело на основу нацио-налног принципа и хисторијског државног права краљевине Хрватске. Старчевићева странка одо-бравља становиште народних посланика народа чешкога и пољскога, што су га они заузели у сво-јим најновијим изјавама даним у царевинском већу, и изражава тим поводом братским народи-ма чешком и пољском своје дивљење и своје сим-патије, а жали тесногрудност немачких национал-них странака царевинскога већа, које су се ста-виле на становиште противно народним и хисто-ријским правима других народа, ускраћујући другима што траже за себе, чиме оне не унапре-ђују ни интересе монархије ни династије. У вези с овом изјавом Старчевићева странка права тражи увођење општег, непосредног, тајног права гласа са заштитом мањина, уверена, да ће једино тим путем доћи до изражаја права народна воља,

која захтева преуређење монархије на основу равноправности свих народа и демократских принципа». («Новости», 6. VI. 1917).

Декларација хрватско-српске коалиције.

Хрватско-српска коалиција пак дала је преко своје делегације у пеншанском парламенту изјаву, коју је у њено име прочитао у седници од 12. септембра 1917. народни посланик и делегат гроф Др. Теодор Пејачевић, а у којој се међу иним вели ово :

« Нарочито је на заступнике пријатно утицала изјава г. министра-председника, да ће заједничка влада помагати са своје стране остварење од вајкада гађене жеље и на закону основаног захтева читавог народа у погледу присаједињења Далмације краљевинама Хрватској-Славонији. Том приликом не можемо пропустити а да полазећи с гледишта инаугуралне дипломе и свесни старе хисторијске везе не истакнемо такођер жељу читаве нације да се с нама уједине све оне земље у којима живе с нама по језику и крви истоветне народности ». («Agramer Tagblatt», 13. IX. 1917.)

У то се и у тамошњим нашим крајевима дознало за познату Крфску декларацију од 7/20 јула 1917. објављену од представника краљевине Србије и представника Југословенског Одбора, а којој се својом декларацијом од 29. јула (11. августа) 1917. прикључио и Црногорски одбор за народно уједињење.

Декларација Старчевићанаца о миру.

Крфска декларација и идеје руске револуције радикализовале су програм народних вођа

у нашим земљама у Аустро-Угарској. То радикализовање осећа се одмах у новинству и добија први свој званични изражај у декларацији народних посланика Старчевићеве странке права и Срба дисидената хрватско-српске коалиције, која гласи :

« Пригодом понуде о миру данашње револуционарне руске владе, каква је дата у Царском Селу 28. новембра, а у којој се руска влада обраћа свим владама, свим сталежима и свим странкама зарађених с питањем да ли су спремни почети преговоре за примирје и општи мир, изјављују посланици Хрватског Сабора да су спремни поздравити сваки корак, који истински може водити трајном миру међу свим народима. Овом приликом сматрамо за своју дужност да изјавимо захтев целог свог народа, који — заснивајући се на праву самоопредељења народа — енергично тражи, да мора бити мир, који треба да учини крај страхотама овога рата, прави демократски мир, мир, који ће гарантовати свим народима, дакле и јединственом народу Хрвата, Срба и Словенаца потпуну слободу државног, културног и економског живота и напретка.

Загреб, 3. децембра 1917.

Цезар Акачић, Др. Срђан Будисављевић, Драгутин пл. Хрвој, Марко Дошен, Војислав Кемпф, Иван Ковачевић, Фрањо пл. Куфрин, Др. Петар Мајер, Др. Анте Павелић, Иван Першић, Др. Живко Петричић, Валеријан Прибићевић. »
(«Словенец», 6. XII. 1917).

*Глас «Хрватске Народне Заједнице»
у Босни и Херцеговини.*

Расположење Хрвата у Босни и Херцеговини, види се по програмском писању органа њихове економско-просветне организације о питању нашег уједињења.

«У броју 9. «Хрватске Народне Заједнице» налази се делимично заплењени чланак под насловом: «Зашто смо пристали уз југословенску декларацију?» с овим садржајем од речи до речи :

«На ово питање, с обзиром на учињене нам приговоре с једне стране, одговарамо у-
кратко :

«1. Југословенска декларација, обухватајући у свом оквиру поред Хрвата такође и Србе и Словенце који настањују југ Монархије, представља за нас програм народне политике, и то много шири од свих наших досадашњих, већим делом чисто страначких политичких програма. То је програм народа у целини, а не једне странке.

«2. С обзиром на врло повољне изгледе начела самоопредељења народа, које све дубље продире у свест читавог културног човечанства, овај је програм стваран и има највише услова за своје скоро остварење.

«3. Доводећи у хармонију историјске традиције и основна начела државног права с једне стране, овај програм потпуно је савремен и одговара међународним тежњама које владају.

«4. Тражећи потпуну државну независност, он је програм народне одбране.

«5. Тежећи за уједињењем Хрвата и Срба с једним економски и просветно тако развијеним народом као што је словеначки, овај програм већ сада јача општи наш положај и скупља све наше народне снаге, и тиме нам отвара свима видике боље народне будућности.» («Хрватски Дневник», 22. XII. 1917).

Држање сељачке странке.

Најновије држање сељачке странке види се из бележака загребачких листова. Тако «Хрватска Ријеч» (23. I. 1918) пише: «Последњи број «Дома», органа сељачке странке доноси ове «основне мисли и начела» из програма хрватске пучке сељачке странке:

«Програм се дели на четири тачке. Прва је «о животу људи међу собом (друштвени или социјални назори). Друга је о народној политици. У њој се вели: «2. Хрвати и Срби су један народ, па се већ зато морају споразумети и у политичком раду, нарочито онде где живе заједно. — 3. Словенци и Хрвати једни другима су тако близу да су управо и они с Хрватима један народ, који има сложено да ради за заједничку будућност. — 4. Сви јужни Словени су једна народна и економска целина, па ми Хрвати сматрамо Србију, Црну Гору и Бугарску својим народним државама. — 5. Наш напредак у просвети и ослобођење од економске зависности не да се ни замислити без политичке слободе западних Словена, Чеха и Пољака — 6. Словенство вреди у свету највише с Русијом и ради Русије».

А «Agramer Tagblatt» (27. I. 1918) опет јавља : «У последњем броју «Дома» упоређује посланик Стјепан Радић бечку Југословенску Декларацију, Крфски пакт и Програм сељачке странке. Југословенска Декларација је програм који је најмање јасан, јер не вели прецизно под каквим би именом требале бити уједињене хрватско-српско-словеначке области. Крфски пакт иде нешто даље, јер се односи на све Србе, Хрвате и Словенце, који би имали бити уједињени под Петром Карађорђевићем. Др. Трумбић се сагласио с тим јамачно зато, јер су Срби ово први пут напустили своју искључиво српску политику и признали потпуну равноправност свих трију племена. Но програм сељачке странке је још шири и потпунији, јер он садржи и Југословенску Декларацију и читав Крфски пакт и ако скраћен».

Хрватска уједињена самостална странка.

Расположење у хрватско-српској коалицији може се оценити према комуникају, што га је донела о седницама централног одбора Хрватске уједињене самосталне странке (која сачињава хрватски део коалиције), «Хрватска Ријеч» од 6. II. 1918, а који завршава овако :

«С тога ни последње конференције централног одбора наше странке неће остати без резултата, тим мање што је централни одбор Хрватске уједињене самосталне странке створио и позитивне закључке, који одговарају народним потребама, данашњем политичком стању и развоју догађаја, као и основним начелима хрватско-српске коалиције, као исконске носилице идеје народног јединства».

нима после двогодишње најсуровије ратне потиштености и збуњености од грозота. И зато се тек требало средити и наћи се у ситуацији. То опредељивање ишло је својим природним редом. Ток тог кристализовања лепо тумачи у једном свом чланку загребачка «Хрватска Држава» (28. I. 1918.), у коме се вели :

«Од бечке декларације Југословенског Клуба у мају прошле године пројурило је осам месеци мимо нас и нашега национално-политичког гледишта. Није сасвим тачно рећи, да је време од бечке декларације до данас протекло мимо нас и нашега национално-политичког становишта. О стајању или мировању нашега народног живота не може бити говора. То мировање само је привидно; то је само једна илузија за онога, који није наш и који није живео међу нама. Илузија та настаје одатле, што је садашња форма у којој се наш живот креће остала непромењена. Живот се наш напротив знатно променио и наше опште схватање, мишљење и тежење није више онакво, какво је било у време бечке декларације. Наши погледи су се проширили и попунили, те нам је оквир бечке декларације постао преузак и ми смо га одважно разбили.

«Психолошки процес овога развоја није тешко пратити и разумети. Кад се после пада страшнога апсолутизма Стирскова састао аустријски парламенат и у њему прочитао изјава Југословенског Клуба, сав ју је народ с највећим одушевљењем поздравио видећи у њој првог весника народног ослобођења. У први мах није се могао прикрити траг бојазни, да ће она остати на степену неиспуњених жеља и побожних уздицаја.

Бечка декларација изгледала нам је онда велики и готово недостижњи народни програм. Једва смо веровали, да имамо у себи довољно снаге, да и оно постигнемо.

«Време је ишло и с њим је наша снага порасла, као што расте код деце с годинама. Одакле то појачање наше снаге? Од новог живота у нас и око нас. У свету су се одиграли важни догађаји после бечке изјаве. Мисао народног самоопредељења добила је нови снажни подстрек... (Заплењена 4 реда) ...Нама је завладала самосвест да нисмо сломљена, него још зелена грана, пуна сокова и живота; самосвест, да смо и потребна грана на стаблу народа, коју кад би посекли био би у опасности живот читавог стабла. (Заплењено 16 реди).

«Како су ова начела хватала све дубље корена у нашим душама, тако су постепено долазила све снажније до јавног изражаја. Југословенски Клуб у Бечу који је први развио барјак слободе, објавио је преко свога водства свету, да је његова бечка декларација минимум наших народних захтева, а наш народни програм да је према томе много шири.. (Заплењена 3 реда).

«Овим правцем кренуо је и наш орган «Хрватска Држава». Иста начела пропагирао је од свог почетка социјалистички орган «Слобода» и сада «Правда», а затим орган дисидената коалиције «Глас Словенаца, Хрвата и Срба». Најновије изјава академске омладине хрватског универзитета такође је заснована на овим начелима. Видимо дакле, да су се сви независни народни елементи без договора и преговора сложили у овоме као општем народном програму.

« Сећање на скорашњу препирку између социјалистичког органа и «Хрватске Државе» доводи нас до питања, с којим морамо бити начисто. Социјалисти су позивали «Хрватску Државу» да одрешито изјави, је ли она за уједињење свих Словенаца, Хрвата и Срба, па ако јесте, како сме да се онда залаже за бечку декларацију. Питање социјалистичко било је додуше сувишно, али ипак разумљиво. Многима наиме чини се конфузно и противуречно заузимати се у исто доба и за бечку декларацију и за максимални програм. Но ту конфузију лако је уклонити разборитим размишљањем.

« Бечка декларација је минимум наших захтева пред факторима аустро-угарске монархије. Веће захтеве пред њих нити можемо нити смемо постављати. (Заплењена 3 реда). Не остаје дакле друго него или прекрстити руке и ћутати или захтевати оно, што од њих можемо да захтевамо. Од два зла треба одбацити веће, а веће је зло нерад, ћутање и чекање. (Заплењена 4 реда).

« Шта ћемо дакле с њом? Она јесте и остаје наш народни минимум. Боље би и јасније било, да је место минималним програмом називамо привременим програмом. Ако нећемо сасвим да прекрстимо руке, треба да се и даље на основи тог привременог програма боримо, па је желети, да се жилаво настави акција изјављивања за бечку декларацију. Дакако да међутим у првом реду морамо пропагирати свим силама горе оцртани наш максимални и једини прави општенародни програм ».

*Југословенски меморандум делегацијама
за мир.*

После оваквог стања ствари и расположења у јавном мишљењу долази и са стране представништва националне акције, са стране Југословенског Клуба у Бечу, нова програмна декларација у том новом духу који представља врло радикалну еволуцију прве клубске декларације од 30. маја 1917. Нова програмна изјава послана у форми меморандума председништвима руске, украјинске, аустро-угарске и немачке делегације у Брест-Литовску 31. јануара 1917., гласи :

«Посподине председниче !

«9. новембра примио је Збор Совјета начела за предлог мира, у коме се проглашује анексијом и насилним присвајањем, ако ма која држава силом задржава који народ, ако се признање права народног гласања ускраћује народу против његове воље изражене било штампом, било у народним скупштинама, било отпором или устанком против угњетача... или ако му се ускраћује право да сам удеси политички начин владе; а била је свечано објављена одлука руске владе, да ће потписати мир, који би учинио крај овоме рату под споменутим, за све народности праведним условима.

«Та влада даље предлаже, да у преговорима за мир учествују представници свих народности и народа, који су уплетени у рат или од њега страдају.

«Пошто је на телеграфску окружницу Совјета народних повереника 28. новембра 1917. аустро-

угарска влада била изјавила, да пристаје на начела руског програма «за мир без анексија и ратних накнада уз обезбеђење права на народно самоопредељење», свечано су изјавиле 3. децембра 1917. југословенске делегације у Бечу и Загребу једнако са представницима чешког и украјинског народа у присуству аустро-угарске заједничке владе, да устрају у потпуном и чистом provedeњу права на самоопредељење својих народа и да за то траже довољне гаранције, те су том приликом и чешће касније сасвим одлучно подигле захтев, да представници аустро-угарских народа буду пуштени на преговоре о миру.

«И ако ови захтеви представљају жељу претежне већине народа, аустро-угарска је влада одрешило одбила не само суделовање представника народа при преговорима у Брест-Литовску већ је свом одлучношћу изјавила, да није вољна да призна народима који живе унутар државне границе право самоопредељења, јер да тобож уставн који постоје пружају народима довољну сигурност, да се даље у монархији слободно развијају.

«Према овој чињеници и с обзиром на то да ће се при преговорима о миру одлучити о судбини и опстанку нашег народа сматрамо својом светом дужношћу, да отворено изразимо своје стајалиште у овом питању.

«Од шестог века обитава народ Словенаца, Хрвата и Срба (заједничким именом Југословена) крај северно и источно од Јадрана. Изменично подјармљен силом од Турака и Германа, а делимично и од Романа. преживео је народ тешке муке векова у ропству. Кадгод су и у колико су

делови овог народа себи извојевали државну слободу, процветала је код њих култура и цивилизација, док су подјармљени делови били приморани да буду слуге и раја под Турцима отворено, а под Германима под другим насловима и у другим облицима. Упркос том страшном тлачењу одржала се у читавом народу жива искра слободне мисли и вечита тежња за народним уједињењем.

« Букнуће светског рата донело је нашем у разне државне калупе раскиданом народу нове тешке муке.

« Под страшним притиском војничке организације уништен је цвет младости у изигравању једних против других.

« Уједно је почело у монархији тешко прогањање Југословена. На десетине хиљада породица било је уништено; људи, жене, деца судом и без суда побијени, њихово имање опљачкано и уништено. Још већи број Југословена био је уз тешка злостављања бачен у тамнице. Опет на хиљаде морадоше на силу остављати свој завичај. На хиљаде држављана узето је за таоце ради сигурности аустро-угарске војске и делом побијено. У том крвавом грађанском рату вођеном против народа без икакве одбране, режим је извукао јефтину победу. Потпуним правом можемо тврдити, да је југословенски народ најтеже настрадао између свих народа.

« Кад је букнула руска револуција, те се причинило, да пуца зора слободи за пролетаре међу народима, осоколио се наш народ и поче отворену борбу за своју независност. 30. маја прочитао је председник Југословенског Клуба у бечком парламенту изјаву, у којој се тражи уједињење

свих крајева монархије, у којима су настањени Словенци, Хрвати и Срби у једно самостално, од сваког господства туђег народа слободно, на демократској подлози саграђено државно тело под жезлом Хабсбург-Лотрингена. У небројеним јавним изјавама сложила се после тога воља народа без обзира на разлике странака и класа у захтеву за слободном независном државом. Упркос очајног отпора привилегисаних народа Немаца и Мађара, упркос нечувеног притиска цензуре, и непрестаних претња тамницом и глађу, ипак је чиста воља народа продрла јасно на јаву.

« На овом месту морамо свечано против тога протестовати да тобоже уставн монархије, што постоје, пружају народима ма какву могућност слободног развитка. Напротив: они јамче овим привилегисаним народима средства државне моћи за тлачење и гуљење пролетарских народа. Аустријски државни савет састоји се из две равноправне куће. Чланове једне од њих именује влада. Ни један закон не може бити предложен за санкцију, ако не пристане господска кућа. Заступничка кућа бира се додуше привидно на основу општег права гласа, али су изборни котари тако скројени, да четрдесет и три хиљаде (43.000) Немаца, педесет и пет хиљада (55.000) Југословена, шездесет хиљада (60.000) Чеха, сто и пет хиљада (105.000) Украјинаца и на пример сто и двадесет хиљада (120.000) корушких Словенаца добивају један мандат! Тако се вештачки ствара од мањине већина. И извађање равноправности народа и свака помисао на промену устава изјалови се услед отпора народа уставом привилегисаног.

«Други део нашег народа у овој монархији, подвргнут је угарско-хрватском уставу. Тај је устав и стање, које се одатле изродило, управо ругло цивилизације. Шездесет од сто (60%) народа Угарске износе немађарски народи, а имају само седам од сто (7%) мандата, док Хрвати преко хрватског сабора имају некакву привидну аутономију.

«Трећи део нашег народа у Босни и Херцеговини, изложен је голом апсолутизму. Југословени у Аустрији су осим тога тако вештачки још поцепани у седам покрајина, да већим делом имају мале мањине у саборима.

«Тако на пример словеначка трећина Корушке има само два заступника у Корушком сабору. Југословени у Горици и Истри, где су у већини од две трећине односно три четвртине, имају само мањину саборских мандата. А чак и у Крањској, где 98% (деведесет и осам од сто) припада словеначкој народности, удешен је тај од грофа Чернина тако слављени устав на тако вешт начин да у крањски сабор који и према парламенту има ограничену компетенцију, педесет и три немачка велика поседника бирају четвртину заступника, а уз то имају вето у важнијим питањима, а нарочито у погледу промене земаљског реда. Што се тврди, да устави Аустро-Угарске јамче народима слободан развитак, то је збиља изрутивање права самоопредељења, а то може да устврде само она лица, која рачунају на оскудно обавештење на противној страни и на завијено намерно варање.

«Противно томе ми овим најсвечаније понављамо приликом преговора о миру наш захтев,

нека се аустро-угарским народима зајамчи потпуно право самоопредељења.

«Наш је народ у краљевини Хрватској Славонији и Далмацији, којој припадају виртуално још други важни југословенски крајеви, у осталом већ вршио право самоопредељења, кад је приликом првога избора краља из куће Хабсбурга (1527.) и при одређивању наследства у женској лози (прагматичка санкција 1712.) поставио своје услове за очување своје самосталности, које је други контрахенат изрично примио.

«Упркос томе што је наш народ у току векова био потпуно потлачен од заједничкога притиска немачко-мађарског режима и што су му отета исправама утврђена права, ипак се није никад одрекао своје самосталности, те и са историјско-правног гледишта има потпуно право да захтева право самоопредељења.

«Наш је програм, ако га саберемо, овај:

«1. Одмах, општи, демократски мир, потпуно разоружање, међународно обезбеђење и заштита слободног развитка свих народа, великих и малих;

«2. Признање и потпуно осигурање слободногаведеног и потпуног права на самоопредељење народа, особито у питању, да ли хоће слободну државу и у којој ће форми да је образује;

«3. Ми не тражимо за нашу државу ништа, што припада другом народу и што према томе нама не припада, ми тражимо за нашу државу само оно земљиште, које је у компактним масама конгинуирано насељено од народа Срба, Хрвата и Словенаца;

« 4. Море, нарочито Јадранско, нека буде слободно. У колико би промет преко лука на северу Јадранског Мора, а који се налази у нашем компактном народном оземљу, био особито користан за привредни развитак удаљених народа готови смо с њима склопити уговоре који им јамче слободан трговачки промет преко њих.

« Мир, који би хтео окаменити данашње стање, то не би био мир за народе ове монархије. То би био почетак тешке смртне борбе аустро-угарских Словена, тешка препрека за социјални напредак свих народа, који долазе у обзир. Али би међународни мир остао увек угрожен при таквом стању. Може ли се замислити да ће морално неодрживо стање бити заштићено међународном организацијом мира? Сви уговори за светски мир, који су просту силу штитили, били су убрзо рас-
тргани од властите неморалности.

« И ако при преговорима о миру у Брест-Литовску званични представници монархије побијају захтеве већине аустро-угарских народа и ако глас пролетараца међу народима изгледа, да и код других учесника наилази на малу сусретљивост, ипак се надамо да ће се видети, да је демократски светски мир, за којим се иде, нешто немогуће, ако се одржи данашње стање у аустро-угарској монархији, које носи у себи клицу нових заплета. Због тога то стање, које суседе увек угрожава, а демократску мисао изругава, већ их данас сили, да велика демократска начела слободе и самоопредељења доследно проведу, не само с оне стране руске државне границе, већ и с ове стране.

« И збиља, са дубоким задовољством видимо,

како најновији развитак преговора о миру у Брест-Литовску потврђује исправност и неумитност нашег захтева. Види се, да о судбини бројних народа, који су страдали у рату, немају одлучити једино дипломати старих, великих сила, већ само заједнички са позваним представницима народа Украјински народ ступио је на позорницу, Литванцима и Куронцима признаје се у начелу право суделовања при преговорима, а 17. о. м. званично се јавља, да је са стране монархије постигнут споразум с Украјинцима, да су обе стране готове о стању мира, који обезбеђује развитак трајног пријатељског односа, да уз претпоставку потпуне узајамности претресу разна политичка и културна питања, која их занимају. При томе је гроф Чернин указивао као на пример на претрес обезбеђења судбине оних пољских мањина, које ће припадати новој украјинској држави.

«Под том копреном се јавља, да је сабласт «неуплитања» начета.

«Зато предлажемо, нек се на преговоре о миру пусте представници изабрани од аустро-угарских народа, а напосе такође Југословена, у сврху уговора о неограниченом самоопредељењу народа у монархији, које се има потпуно слободно провести са гаранцијама.

«Беч, 31. јануара 1918.

«За Југословенски Клуб:

«Др. Корошец, с. р.»

Говори парламентарца.

Наравно да се у том правцу крећу и изјаве народних посланика Хрвата на разним Саборима. Навешћу овде само неколико њихових изјава из последњег времена. У седници Хрватског Сабора од 4. фебруара 1918. за време говора посланика Затлуке рекао је старчевићански народни заступник Иван Ковачевић ове речи: «Само самостална држава може нам дати слободну трговину». («Agramer Tagblatt» 4. II. 1918.).

У седници Хрватског Сабора од 2. марта 1918. завршио је старчевићански народни посланик Иван Першић свој говор овим речима: «Изјављујем, да ћу гласати против пројекта о продужењу финансијалне нагодбе с Угарском у уверењу да ће се ова држава дуализма распасти и да се распасти мора, како то и заслужује, и да ће на њено место ступити слободна, самостална југословенска држава». (Пљескање међу посланицима. Пљескање и повици на галеријама. Председник даје испразнити једну галерију.) («Agramer Tagblatt», 3. III. 1918.).

У седници од 4. марта 1918. рекао је народни посланик изван странака Марко Милеуснић: «Сада или никад! Говор посланика Першића учинио је дојам на свакога, па и на коалицију. Галерије су пљескале, њих су испразнили, али свако мисли онако, као што су мислили они који су пљескали.» («Озор», 5. III. 1918.).

У седници бечког парламента од 5. фебруара 1918. рекао је истарски народни посланик, председник Старчевићеве странке и потпредседник Југословенског Клуба Др. Матко Лагиња:

« Противно томе морам изјавити, да се — колико ја познам велике делове становништва у овој држави — оно већ од неког времена овамо одрекло стрпљивости и наде у што боље у овој држави. — Држава, која је толико сагрешила на нашем народу, *па живео он где било*: држава, која неће да види и чује наше тужбе, наших напора, наших страдања и наших жртава; таква држава не заслужује пристајање с наше стране на предлог да јој дамо животне услове и да јој дозволимо државне потребе». («Единост», 19. и 24. II. 1918.).

У седници бечког парламента од 7. фебруара 1918. рекао је истарски народни посланик и председник «Дружбе Ср. Кирила и Метода» проф. Вјекослав Спичић међу иним и ово: «*Воља српско-хрватско-словеначког народа* може се само тако одредити, да се изјави. цели народ, сви одрасли. Ова воља је додуше позната. Откад народ постоји, он жели и хоће да живи на окупу и независно, те је ову жељу и вољу изразио врло често у разним пригодама, а у последње време је износи у великом мноштву. Ако то није доста, требало би народ позвати, да се сви одрасли посве слободно изјаве, буд изравно, хоће ли сједињење, самосталност и независност свих Хрвата, Срба и Словенаца, буд да изаберу заступнике који би имали о том одлучити, буд да претходно садањи словеначки, хрватски и српски заступници буду сазвани у згодно средиште у заједничку скупштину да се изјаве о питању. Само тако да се сви Срби, Хрвати и Словенци без сваког другог народа изравно или по својим заступницима изјаве, само тако се може вршити њихово право самоопредељења.» («Хрватска Држава», 18. II.)

У седници бечког парламента од 21. фебруара 1918. рекао је опет хрватски песник и народни посланик из Далмације Др. Анте Тресић-Павичић међу иним и ово: «Светска хисторија не позна случаја, у којем би Аустрија којем народу дала слободу, али позна неколико случајева, да су народи, који су се њој поверили, изгубили на подмукли начин слободу. Југословени захтевају национално уједињење и апсолутну независност. Они се неће задовољити с мрвицама. Југословени свих трију имена и свих вера искушали су на себи што значи немачка обест.» («Neue Freie Presse», 22. II. 1918.).

У једном интервјуу даном редактору загребачке «Локалне Кореспонденције» изјавио је сарајевски адвокат, један од вођа босанско-херцеговачких Хрвата и бивши народни посланик и потпредседник босанско-херцеговачког сабора Др. Јозо Сунарић међу осталим ово: «Јавни и политички живот у Босни посве је замро тамо од почетка рата. (На то долази један овећи пасус заплењен од цензуре, па онда :) Мисао сједињења Словенаца, Хрвата и Срба у једну самосталну, савезну државу на основу неограниченог права самоопредељења народа продрла је у све масе народа.» («Новости», 13. II. 1918.).

Далматински народни посланици у бечком парламенту и далматинском Сабору сазвали су 3. марта 1918. јавну скупштину, којој је председао Др. Божа Перичић, а говорили су Дон Иво Продан, Др. Баљак, Др. Медини и Перић. Продан је рекао: «Никад одкад је света и века није се ниједном пригодом до овога ужаснога рата увидело јасно као сунце што народима вреди сло-

бода ; и за сама материјална питања. Али слободе нема без уједињења ! Јединства требамо да будемо јаки, а слободе да будемо сретни » — Србин Др. Баљак рекао је : « С худом судбином наш народ се није никад измирио, а сад кад куца одсудни час, одлучно устаје и хоће да створи себи услове новог слободног живота. Пут у тај нови живот, то је уједињење Хрвата, Срба и Словенаца у држави својој, слободној од сваког господства других народа ». Скупштина је донела ову резолуцију : « Грађанство Задра и околице сакупљено 3. марта 1918. у Задру : 1. захтева потпуно и безусловно provedeње начела самоопредељења народа као једини услов живота и слободног развитка јединственог народа Хрвата, Срба и Словенаца ; 2. одобрава акцију народног представништва започету бечком декларацијом 30. маја 1917., која иде за постигнућем држаене самосталности јужних Словена ; 3. изражава признање Југословенском Клубу у Бечу што је изнео на јавност нечувена недела почињена на нашем народу од почетка овог рата и захтева дужну одмазду ; 4. очекује да ће народни посланици устрајати непоколебиво у том правцу, солидарно са посланицима братског чешког народа, сигурни о једнодушном пристајању и потпори свога народа. » (« Хрватска Круна », 6. III. 1918.)

Тиме сам настојао да дам кратку слику расположења међу нашим народним представништвом које се види из свих нетом вам прочитаних изјава. А сад да пређем на расположење у самом народу које се види из неке врсте плебисцита који се сад тамо почео да врши.

Плебисцит.

Хрватско народно представништво у домовини и јавно мишљење у штампи осетило је, да је преслабо да даде нашем националном питању ону важност, која га иде. Осетио је то и тамошњи наш народ, и за то се дигао он да даде своју санкцију раду свога представништва као што онога у домовини, тако и онога у иностранству. Дигао се народ, да он читав на својим леђима изнесе питање свог ослобођења и уједињења. А у том једино и јест гаранција, да ће наше питање и морати бити решено онако, како то захтевају начела правде и човештва.

Ја сам тај народни плебисцит међу Хрватима средио по покрајинама да тако слика буде што потпунија. Досадањи његов резултат је овај:

ХРВАТСКА

Савез хрватских соколских друштава. — Вође хрватског Соколства издали су овај позив: «Браћо Соколима! После близу четири године дубоке шутње примите хрватски соколови братски здраво! Примите га и ви српска и словеначка браћо и ви сви словенски соколови расејани широм света. Свима братски поздрав! Прилике јаче од нас раставише нас и разбацаше од немила до недрага; опустеше наши домови и наше дворане. Присиљени на мук чекасмо час, да се опет окупимо и да поново прегнемо постострученом спагом на рад за свете соколске идеале: једнакост, братство и слободу. Соколови! Браћо! Наш је народ прошао кр-

ваве четири године. Али све што преживесмо предзнак је само нових и љућих борба. Права народа приближавају се свом остварењу. Идеја слободе и самоопредељења победоносно захваћа и најшире слојеве пучанства. Удара одсудни час и за наш јединствени народ Хрвата, Срба и Словенаца. Соколови браћо! У раду и борби за народно ослобођење и самоопредељење хрватским соколима је место у првим редовима. Гдегод вас има, и само један, тај један нека буде одважни и активни члан народне заједнице; нека буде апостол мисли јединства и уједињења нашег јединственог народа Хрвата, Срба и Словенаца. Без страха и трепета ми смо соколови дужни у томе бити први. У прве редове дакле хрватски соколови! Ова братска порука браћи, да нико не заборави на своју дужност. — Здраво! — Др. Лазар Цар. — Јосип Хануш. — Арх. Мартин Пилар. — Иван Улчић. — Фран Сушњић. — Др. Иван Крстељ. — Др. В. Г. Анђелиновић. — Др. Фрањо Бучар. — Др. Божо Винковић. — Др. Јурај Врбанић. — Др. Иван Рибар. — Поп Динко Врађићан. — Др. Драгутин Машек. — Др. Богдан Малец. — Др. Богдан Брадашка. — Милан Земљак.» («Словенски Народ», 19. II. 1918.)

Загребачки бирачи свом посланику. — «Гроф Кулмер примио је од бирача II. загребачког изборног среза, присташа Старчевићеве странке ово писмо:

Господину Мирославу грофу Кулмеру, народном посланику II среза града Загреба и члану делегација. Господине народни посланиче! Делегације су данас на жалост једини уставни форум дуалистичке монархије, пред који смеју доћи у претрес сва велика међународна питања која тресу светом. У тим делегацијама чује се ускоро одважам глас свих народа монархије, а међу њима одјекнуће глас и наше браће с оне стране Велебита и Сутле, која ће на основу хрватског државног права и народног начела захтевати оживотворење наших неодложних народних постулата. Била би недогледна штета у овако судбоносном часу да тај глас наше браће буде и самим љутањем оповргнут од стране народних посланика матице стародревне краљевине Хрватске. Ви сте, преузвишени господине, изабрани за члана делегација да нас заступате у том највишем уставном телу. У Вама град Загреб гледа, не грофа ни службеног народног посланика, већ правог народног човека, изабрана слободном вољом народа, који је у сваком одлучном часу народне борбе по предањима своје породице пристао у народне редове. Зато се поуздано надамо ми,

Ваши бирачи и цела наша престолница, да ћете прихватити прилику која вам се пружа те ставивши се на здраво демократско начело без условног народног самоопредељења затражити уједињење и државну самосталност Хрвата, Срба и Словенаца. У том очекивању ми Вас отаџбенички поздрављамо.» («Хрватска Рвјеч», 2. II. 1918.)

Рањеници у загребачкој болници. — «Потписани синови Хрватске и Словеније, који лежимо рањени у болници милосрдних сестара у Загребу мирно, али с целом пажњом пратимо ток борбе за наше народно и државно уједињење. Одобравамо декларацију од 30. маја 1917. и прилажемо за споменик благопокојног Др. Јанеза Крека 114 К 10 и кличемо нашим народним посланицима да истрају непопустљиво и одлучно при декларацијским захтевима; нека нам проливена крв, жртвована младост и здравље не умноже затирање, него нека нам се јави из тога сунце слободе за сва времена. Нека се сваки држи лозинке Др. Јанеза Крека: «Сада или никад!» — У болници милосрдних сестара у Загребу, 18. јануара, 1918. (Следе 124 потписа рањених Хрвата, Словенаца и Срба.)» — («Хрватска Држава», 21. I.)

Загребачки типографи. — «1) Хрватски типографи, помоћно особље штампарија, као и сугласно потписано грађанство наглашава захтев читавог јединственог народа хрватског, словеначког и српског, расцепаног у више држава, да мир који би имао завршити овај страшни рат (заплењено 2 реда) буде мир демократски, који ће нашем јединственом народу донети државно уједињење и слободу.

2) Хрватски типографи и помоћно особље штампарија види побољшање својих социјалних прилика само у једној слободној и демократској држави, па овим свечано изјављује да ће подупирати само ону политичку странку која ће имати као свој циљ уједињење Хрвата, Словенаца и Срба у засебно независно и самостално државно тело у хабсбуршкој монархији, а на основу хрватског државног права и на праву самоопредељења народа.

3) Хрватски типографи и помоћно особље штампарија и остало скупљено грађанство с тога најодушевљеније поздрављају рад Југословенског Клуба у Бечу и политику Старчевићеве странке права у Загребу, па се једнодушно придружују декларацији даној

у парламенту у Бечу 30. маја 1917. као и изјави Старчевићеве странке у Хрватском Сабору.

4) Хрватски типографи и помоћно особље штампарија позивају овим и остало радништво других струка да се и оно својом изјавом придружи народној борби, и да се на овај начин чују жеље и воља читавог нашег радништва, јер су побољшање радничког стања као и постигнуће потпуне слободе могући само у независној, слободној и демократској држави, а то се даје и може постићи са жељом и слогом целог народа нашега! Живела слобода и уједињење! Живело свесно радништво! — У Загребу, на Свијењницу (2 фебруар) 1918. (До сада 326 потписа)». — («Хрватска Држава», 5. II.)

Загребачки трговци и трговачки намештеници. — «Ми потписани оци и браћа мобилизованих и искрвављених војника са свих фронтова изјављујемо: 1) да ћемо уложити све силе за победу начела безусловног самоопредељења. 2) Поздрављамо бечку декларацију Југословенског Клуба од 30. маја 1917., којој се придружимо. 3) Позивљемо све народне представнике, да се прикључе овом становишту те пораде свим силама око његова оживотворења. — У Загребу, 12. фебруара 1918. — Трговци и трговачки намештеници главнога града Загреба. — Следи 138 потписа» («Хрватска Држава», 22. II. 1918.)

Ријена. — «Наша Ријека као и суседни Сушак нису хтели да буду последњи у народном колу већ су се и та два града пожурила да се чује њихов глас мишљења, да изнесу своје жеље и спонтане изјаве, да пристају уз ону мисао, која је једина кадра да нам донесе спас, слободу и благостање. На Ријеци и Сушаку влада неописано одушевљење над пробуженом националном свешћу, над оживелим политичким животом. Ова радост се опажа у свим круговима, која се одавде муњевитом брзином шири све даље, па се у најкраћем року има очекивати једна одлучна спонтана изјава читавог Хрватског Приморја и Горског Котара. Акција је жива и рад за ту акцију већ сада показује сјајних успеха, јер становништво управо тежи да се што скорије изјави солидарним с југословенском декларацијом.

Ријека и Сушак проговорише овом изјавом: «Ријечко и сушачко грађанство и ријечка и сушачка околина свих трију огранака раскомадане Југославије, који су међусобно везани и крвљу и језиком и географским положајем посве је прожето

уверењем да је први и најнужнији предуслов наше народне среће и економског и културног развоја уједињење свих покрајина, у којима станују Хрвати, Срби и Словенци, у (заплећена 2 реда).

С тога изјављују :

1) да се сасвим слажу с праведним захтевима израженим у југословенској декларацији од 30. маја 1917., а основаним на природном и историјском праву, а и на праву и принципу самоопредељења народа;

2) (заплећено 8 редова);

3) очекују да ће Југословенски Клуб потпомогнут јединственим иступањем уједињених странака у свим југословенским покрајинама, неустрашиво и несломиво издржати на започетом путу до коначне победе. Изражавају му потпуно признање на досадањем путу, а браћи Чесима срдачну хвалу на издашној потпори у борби за наша човечанска и народна права.»

Ову изјаву потписала је сва интелигенција, а њој уз бок неустрашиви занатлије и радништво. Само за три дана скупило се 2074 потписа. За брањом, очевима и мужевима нису хтеле да заостану ни наше Приморкиње. Следе њиховом примеру па и оне издају у име « Хрватица, Српкиња и Словенкиња града Ријеке, Сушака и околине » исту изјаву с идентичним текстом, коју је до сад потписало 2939 жена.» (« Новине », 26. I. 1918.)

« Новости » (27. I. 1918.) доносе исту изјаву, која је датирана 18. јануара 1918. а има 6012 потписа.»

« Будапести Хирлап », (29. I. 1918.) пише о тој изјави: « Сушачки дневни лист « Приморске Новине » јавља да су сушачки и ријечки Југословени упутили дуже писмо бечком Југословенском Клубу. Они у том писму, са шест хиљада потписа, јављају свој пристанак на познату резолуцију од 30. маја 1917. у којој се захтева уједињење Хрвата, Срба и Словенаца.

Садржина дотичног писма гласи :

« Један део сушачког и ријечког становништва, које припада трима југословенским народностима, захтева да се уједини у самосталну државу. Изјављују у том писму, прво, да се потпуно идентификују с резолуцијом од 30. маја 1917. год. која говори о праву народа на самоопредељење; друго, пошто су они на Ријеци лишени најелементарнијих грађанских и националних права, већ годинама осећају тежину угњетавања, те с тога очекују да ће се Ријека придружити Југословенству, протестујући против свих оних који хоће да њихова права пренесу на друге

као и против оних који очекују да освоје њихово Приморје. Најзад изражавају захвалност браћи Чесима за њихову помоћ у борби за народна права.»

Бакар. — «Читави бакарски срез изјавио се већ солидарним с ријечком изјавом, а покрет се уз силно одушевљење шири даље по свима приморским градовима и општинама. Напред у борбу за слободу и наше уједињење.» («Хрватска Држава», 31. јануара 1918.)

Краљевица. — «Општинари Краљевице прожети истим мислима и надама све браће Југословена, који се слажу с праведним захтевима југословенске декларације, изјављују својим народним борцима потпуно поверење. Потпуно се слажемо с изјавом браће Срба, Хрвата и Словенаца Ријеке и Сушака, јер је само та изјава мисао читавог Приморја. Изјаву је потписало 879 радника и морнара, који пропутовавши цео свет вични су били гледати слободу људи најнижег ступња културе, па поздрављају сваки корак учињен на том путу с великим одушевљењем. — Краљевица, 26. јануара 1918.» («Обзор», 31. I. 1918.)

Сењ. — «Јављају из Сења: Овде је покренута акција у циљу прикупљања потписа за југословенску декларацију. Успех је неочекиван. Декларацију су потписали највиђенији грађани и свештеници. Ова акција захватила је и женске кругове, па је декларацију потписало на стотине највиђенијих сењских госпођа. Број потписа износи већ сада неколико хиљада.» («Хрватска Држава», 4. II. 1918.)

«Примисмо из Сења: Сењско грађанство солидарно с грађанством читавог Приморја потписало је и послало Југословенском Клубу у Вечу ову изјаву: Сењско грађанство сењајући се храбрих ускока који су последњом капи крви бранили овај крш, а напосе наше море, те увиђајући да је баш наше море и наш камени жал оно за чиме жуди незаситна рука туђинца, а дубоко уверени у јединственост народа хрватскога, словеначкога и српскога имена, те сложни у том да ћемо отимачини и најезди туђинства одолети и постићи услов народне среће, економскога и културнога развјетка једино уједињењем свих крајева где станују Хрвати, Словенци, Срби у једно самостално и независно државно тело изјављује:

1) Слаже се потпуно са захтевима изнесеним у југословенској декларацији од 30. маја 1917. јер су основани на природном и историјском праву и начелу самоопредељења народа.

2) Изражава потпуно признање војама као и целом Југословенском Клубу са надом да ће уз помоћ и јединствени рад свих наших странака издржати неустрашиво и несломиво до победе. Браћи пак Чесима захваљује на помагању у борби за права и слободу нашу.» (« Хрватска Држава », 11. II. 1918.)

Церник-Чавле. Јелење и Хрелџин. — « Изјави ријечких и сушачких Хрвата прикључило се својим потписом преко 600 житеља из општине Церник-Чавле, 720 из општине Јелење и преко 400 из општине Хрелџин. » (« Хрватска Држава », 11. II. 1918.)

Красица, Щирљево и Св. Кузма. — « Изјави ријечких и сушачких Хрвата, Словенаца и Срба придружују се редом сви приморски градићи и општине. Малена местанца Красица, Шкрљево и Св. Кузма придружише се такође изјави. У Красици су потписали изјаву: 221 мушкарац и 372 жене, а у Св. Кузму-Шкрљеву потписали су: 242 мушкарца и 369 жена. » (« Хрватска Држава », 4. II. 1918.)

Горски Котар. — « У општинама Босиљево, Коморске Моравице, Равна Гора и Северин врбовског среза, у општинама Делнице, Брод на Купи, Брод-Моравице, Црни Луг, Фужине, Лич, Локве, Мркопаљ и Скрад делничкога среза, у општинама Чабар, Герово, Плешћи и Презид чабарског среза, напредује потписивање изнад сваког очекивања, па се надамо да ћемо моћи кроз десет дана, покупивши најзад све арке, ту нашу изјаву послати Југословенском Клубу у Бечу, председништву хрватске Старчевићеве странке права у Загребу и садањем заступнику врбовског среза Др. Пери Магдићу у Вараждину, и то бар са шест до осам хиљада потписа одраслих мушкараца који се налазе код куће. Осим тога покрећу и наше жене акцију за потписивање « Изјаве » од стране жена. » (« Хрватска Држава », 18. II. 1918.)

Локве. — « Из општине Локве (Горски Котар) примисмо ове три изјаве:

1.

« Свесни величине данашњег доба знамо да ће се онај положај који га наш народ извојује сада и дуго времена после

рата задржати. С тога захтевамо за наш троимени народ Хрвата, Срба и Словенаца уједињење у самосталној држави и право народнога опредељења, јер то обоје држимо јединим јамством економског и културног народног напретка. Услед тога усвајамо мајску декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. и изјаву Старчевићеве странке права у Хрватском Сабору. (Ову изјаву је потписало 46 мушкараца и 38 жена).»

2.

« Ми доле потписане мајке, сестре и супруге војника, који се крвавише на свим бојним фронтовима, не само ове монархије него и других држава, у очекивању боље и срећније будућности за децу своју придружујемо се свим жаром душе борби за народно уједињење Хрвата, Срба и Словенаца, за њихову државну самосталност на основу начела самоопредељења народа. Само тако неће бити узалудно проливена крв, неће бити од штете све патње, глад и невоља претрпљени за време овог рата, само тако ће бити смрт погинулих отаца за живот синова. — (Следи 92 потписа жена и девојака).»

3.

« Ми доле потписани очеви и браћа мобилисаних и искрвављених војника са свих фронта изјављујемо :

1) Да ћемо уложити све силе за победу начела народног безусловног самоопредељења.

2) Поздрављамо бечку декларацију Југословенског Клуба од 30. маја 1917. којој се придружујемо.

3) Позивамо све народне представнике да се прикључе овом становишту и пораде свим силама на његовом оживотворењу. (Следи 24 потписа).» — (« Хрватска Држава », 14. II. 1918.)

Карловац. — « Грађанство града Карловца, како нам оданде јављају, листом потписује изјаву за безусловно самоопредељење народа. Јавља се да је изјаву потписао и начелник града Карловца г. Густав Модрушан, заступник на Хрватском Сабору и делегат на заједничком Сабору. » (« Хрватска Држава », 18. II. 1918.)

Врбовско. — « Примисмо из Врбовског: Шаћемо вам у препису изјаву потписану готово од свију садашњих пунолетних мушкараца општине Врбовско. Изјава гласи :

У име целог народа хрватског Горског Котара прожети мишљу народног јединства свих трију грана једнога народа на словенском југу: Словенаца, Хрвата и Срба, и верујући у спасење наше народне слободе и самосталности једино на основу тог народног јединства, свеопште словенске узајамности и у остварењу начела самоопредељења народа у најширем смислу речи, а видећи да је крајње време да се и бановински део нашега народа тргне из сна у који као да је успаван неком чаролијом неких својих странака, изјављујемо:

1) Безусловни је народни и природни захтев нашег троименог народа: Словенаца, Хрвата и Срба, ма где он живео, јединство у културном, економском и политичком погледу, а на основу хрватског историјског државног права и на основу права самоопредељења народа, па зато поздрављамо храбри и родољубиви рад југословенских заступника у бечком царевинском већу, и изјављујемо свој потпуни пристапак на све захтеве декларације тих заступника од 30. маја 1917.

2) Будући да је једно од најважнијих средстава борбе у постизавању тог нашег народног циља узајаман рад свих Словена који се налазе у скупу аустро-угарске монархије, то поздрављамо и одобравамо, јер међу нама граница нема, узајамни рад југословенских заступника на царевинском већу са заступницима братскога храброга и племенитог чешког народа којима уједно захваљујемо усрдно на помоћи у борби нашега народа за права човека и народа.

3) Желимо да се што пре склопи општи мир и престану страхоте рата које је наш народ најтеже осетио, али мир без освајања и одштета и на основу идеје самоопредељења народа, да могу сви народи без обзира на њихову величину и моментану снагу мирно се посветити раду око свог културног и економског напретка и тиме допринети свој рад општој човечанској култури и савезу свих народа.

4) Југословенски заступници на царевинском већу нека иду и даље истим путем и то у потпуном уверењу, да за њима стоји цео наш народ словеначкога, хрватскога и српскога имена из свих наших земаља расцепаних вештачким границама (заплењен 1 ред) и то целом душом и снагом својом, приправан на сваку жртву у испуњавању својих народних дужности. Поздрављамо све оне који су се у Бановини придружили овом раду, да га и даље неустрашиво помажу, а тражимо да се и друге странке и родољуби, у колико желе задржати или стећи народно пове-

рење, том светом раду прикључе, па да се јединственом организацијом свих честитих народних сила било у већу или у савезу свих честитих југословенских странака и родољуба из свих наших земаља, неустрашиво и док не буде прекасно ради уз потпору целог народа на остварењу наших човечанских и народних идеала.

Хрвати, Срби и Словенци хрватског Горског Котара. — Године 1918. месеца фебруара. — За општину Врбовско потписаше њих 322. » (« Хрватска Држава », 18. II. 1918.)

Иванић-град. — « Потписани грађани Иванић-града сматрамо својом дужношћу да у ово судбоносно доба изјавимо ово: Свесни величине садашњег доба знамо да ће се овај положај, што га наш народ извојује сада, и дуго иза рата задржати. Зато захтевамо за наш троимени народ Хрвата, Срба и Словенаца уједињење у самосталну државу и право народног самоопредељења, јер то обоје држимо јединим јамством економског и културног напретка народног. Услед тога усвајамо мајску декларацију Југословенског Клуба у Бечу и аналогну изјаву Старчевићеве странке права у Хрватском Сабору, па позивамо и остале народне странке да им се у борби за народне идеале придруже, да јединственим радом постигнемо жељени циљ. — Следи преко стотину и десет потписа, а потписали су међу другима: председник општине Владимир Рубетић, чаглињски жупник у миру Иво Шафран, апотекар Златко Агнети и остали најпознатији грађани и грађанке. » (« Хрватска Држава », 4. II. 1918.)

Беденица. — « Придружујем се у целини изјави свештеника главног града Загреба од 1. II. 1918. којом прихватају декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. као основу за сложни рад Хрвата, Словенаца и Срба за самосталност и слободу своје отаџбине. Кад су се у пролеће 1916. год. враћали моји жупљани војници с галицијских поља на одсуство својим кућама, сваки би ме походио и у разговору износио тежњу за ослобођењем и потребу народног уједињења као сигуран пут до самосталности и слободе. Сваки војник је био апостол те свести у својој кући, у свом селу, где је прихваћена и данас живи. Читао сам после бечку декларацију и опазио сам, да она доиста није друго него израз чисте народне свести. Прихватајући овим јавно бечку декларацију, уверавам свакога, да је исту са мном

прихватило 4600 мојих жупљана. — У Беденици, 6. фебруара 1918.
— Мирко Маренчић, жупник,» («Новине», 15. I. 1918.)

Општина Сушак. — «13. II. на изванредној седници општинског одбора сушачког донесен је овај закључак: «Заступство управне општине Сушак прожето уверењем да је први и најнужнији предуслов наше народне среће, економског и културног развитака, уједињење свих покрајина и земаља, у којима станују Словенци, Хрвати и Срби у једно самостално и независно тело — изјављује:

1) да се потпуно слаже с праведним захтевима израженим у југословенској декларацији од 30. маја 1917. год. а основаним на природном и историјском праву, и на праву и начелу самоопредељења народа;

2) општинско заступство на Сушаку очекује да ће Југословенски Клуб, потпомаган јединственим радом уједињених странака у свима југословенским покрајинама, неустрашиво и несломииво издржати на започетом путу до коначне победе. Изражава му потпуно признање на досадашњем раду, а браћи Чесима срдачну хвалу на издашној потпори у борби за наша човечанска и народна права;

3) општинско заступство на Сушаку поздравља најодушевљеније сваког народног посланика и Хрвата, припадао он ма којој странци, који ће радити за добро народа у духу ове декларације;

4) ова се изјава има доставити председништву Хрватског Сабора у Загребу и председништву Југословенског Клуба у Бечу.» («Новине», 17. II. 1918.)

Град Банар. — Становништво града Бакра прожето идејом народног самоопредељења поднело је градском заступству ову петицију: Пошто се грађанство бакарско слаже с начелима и правом народног самоопредељења, предлажемо заступству да у првој седници гласа за политику Југословенског Клуба и декларацију од 30. маја 1917. која иде за тим да се југословенска браћа Хрвати, Словенци и Срби уједине на политичком, економском и културном пољу као јединствена држава.»

4. ов. м. одржала се у присуству множине грађана седница градског заступства, на којој је споменута петиција примљена са великим одушевљењем. Узела се за основу изјава председништва

Хрватског Сабора од 14. јуна 1915., која је изјава нашла интерпретације у југословенској декларацији, па је градско заступство на основу овог закључило уз одобравање и плесак целог присутног грађанства овај закључак, који је с места телеграфски отпразњен председништву Сабора Краљевине Хрватске, Славоније и Далмације у Загребу:

«Заступство кр. слободног лучког и поморског града Бакра овлашћује ме у данашњој својој седници да високом председништву поднесем овај једногласни закључак: Умољава се Хрватски Сабор да у смислу своје изјаве од 14. јуна 1915. и југословенске декларације од 30. маја 1917. што живље поради да дође што пре до нашег уједињења. — Начелник Пинтарић.» («Хрватска Држава», 8. II. 1918.)

Општина Бадљевина. — «Општински одбор у Бадљевини изјавио је на предлог општинског одборника Ламота да се прикључује тежњама и политици, која тражи слободу, уједињење и самоопредељење Хрвата, Срба и Словенаца.» («Хрватска Држава», 25. I. 1918.)

Општина Подвинје. — «Заступство општине Подвинје створило је у седници од 18. фебруара 1918. овај закључак: «Општинско заступство као представник целог народа управне општине Подвинје једногласно закључује да пристаје уз југословенску декларацију од 30. маја 1917. — Поздравља борце за народно самоопредељење и уједињење јединственог народа Хрвата, Срба и Словенаца и кличе им: Неустрашиво напред до победе. Народ је с вама!» («Хрватска Држава», 23. II. 1918.)

Општина Кутјево. — «Одборници општине Кутјево једногласно створише овај закључак на предлог жупника и одборника Стјепана Лесни:

Заступство управне општине Кутјево, увиђајући да је околност што се у нашој држави деле народи у оне који воде и оне који немају одлучног удела у управљању државе, узрок незадовољству међу народима монархије, изјављују да захтевају да се сав наш народ, који говори једним језиком и станује на југу монархије, а зове се Словенци, Хрвати и Срби, уједини на основу хрватског државног права у једно самостално државно тело под владајућом кућом Хабсбурговаца. У Кутјеву, 28. јануара 1918. — Др. Владимир барун Турковић, велепоседник; Јоза Калајковић,

пољоделац; Стипан Стојчевић, пољоделац; Шимо Перак, пољоделац; Лука Томљеновић, пољоделац; Леополд Бауернфрајнд, пољоделац; Мијо Разумовић, пољоделац; Александар Петрин, трговац; Стјепан Лесни, жупник.» («Новине», 13. II. 1918.)

Општина Суња. — «Јављају нам из Суње: На предлог општинског одборника г. жупника Петра Вуди-а на седници од 9. ов. м. створио је одбор општине Суња једногласни закључак, да усваја декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917.» («Хрватска Држава», 11. II. 1918.)

Општина Крашић. — 6. II. 1918. одржала се седница општинског одбора општине Крашић, на којој је на предлог општинског одборника жупника Стјепана Хузека усвојена декларација Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. Ову изјаву у име своје и народа који заступамо својеручно потписујемо. — У Крашићу, 6. II. 1918. — Општински одборници: Стјепан Хузек, Мато Илијанић, Фрањо Матко, Јосип Степинац, Фрањо Краљ, Мијо Брајковић, Никола Степинац, Марко Бенић, Андро Шопрун, Јанко Бребрић, Драгутин Шимановић, Мирко Бекетић, Петар Нерал, Иван Торбар, Јосип Михалић, Мато Валчић, Јурај Бакарић. («Хрватска Држава», 11. II. 1918.)

Општина Бродски Ступник. — «Из Бродског Ступника примисмо: На седници општинског одбора од 31. јануара 1918. у Бродском Ступнику на предлог г. Јосипа Штимца изјавио се једнодушно општински одбор као представник свих општинара за мајску декларацију Југословенског Клуба у Бечу.» («Хрватска Држава», 6. II. 1918.)

Општина Св. Иван Зелина. — «У седници општинског одбора у Св. Ивану Зелини створен је на предлог одборника Стјепана Зајца овај закључак: Заступство управне општине Св. Ивана Зелине, која је увек високо дизала стег слободе и јединства хрватског народа једнодушно закључује да ће уложити све силе за победу начела народног безусловног самоопредељења, па зато поздравља бечку декларацију Југословенског Клуба од 30. маја 1917. као минимални народни програм. Придружује се изјави Старчевићеве странке права даној у Сабору 5. маја 1917. позивајући све народне представнике да се уједине и свим силама пораде око оживотворења овог становишта.» («Хрватска Држава», 19. II. 1918.)

Загребачко свештенство. — «Многи врло угледни зборови католичких свештеника и редовника (калуђера) из Босне, Херцеговине, Далмације, Истре и Словеније у својој патриотској бризи за сигуран опстанак хрватског народа, у овим судбоносним временима изјавише се једни за другима за самоопредељење, јединство и независност једног и истог народа Хрвата, Срба и Словенаца. Ми потписани свештеници главнога града Хрватске, видећи у овим изјавама нови и уједно најснажнији израз традиционалних тежња хрватског свештенства за самосталност и слободу своје отаџбине и осегивши у њима јеку гласа душе народне, изјављујемо се солидарнима с овом својом браћом и са свим оним народним трудбеницима који мисле и раде око овог великог народног циља на основу хрватског државног права и националног принципа, како је све то изречено и у знаменитој декларацији Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. — У Загребу, у предвечерје Свијећнице (1. фебруара) 1918. — Msgr. Јанко Барле, каноник првостолне цркве и директор надбискупске писарне, Јосип Хадровић, каноник првостолне цркве, Msgr. Милан Страхиншњак, апостолски протонотар, ректор надбискупске богословије и каноник првостолне цркве, Фрањо Војаковић, каноник првостолне цркве, Др. Фрањо Барац, кр. свеучилишни професор, Msgr. Др. Карло Хорват, кр. свеучилишни професор, Филип Хајдуковић, пребендар и *regens chori*, Драгутин Киנדлајн, пребендар првостолне цркве, Миле Рукавина, пребендар и зачасни присједник духовног суда, Едмунд Шлумф, пребендар првостолне цркве, Алојзије Хегедић, зачасни присједник духовног суда, зачасни каноник и жупник св. Ивана, Владимир Кердић, жупник св. Блажа, Густав Лепушић, жупник св. Петра и зачасни присједник духовног суда, Msgr. Др. Светозар Ритиг, жупник св. Марка, О. Венделин Вошњак, генерални дефинитор реда св. Фрање, О. Рафаел Родић, фрањевачки провинцијал, О. Иван Франковић, гвардијан фрањевачког самостана, О. Алфонс Андрашец, фрањевац, О. Ладислав Харапин, фрањевац, О. Тито Хорват, фрањевац, О. Ото Кнезовић, фрањевац, О. Фердинанд Крчмар, фрањевац, О. Бернардин Лајхтмилер, фрањевац, О. Клето Соколовић, фрањевац, О. Прадо Триплат, фрањевац, О. Казимир Вајдић, фрањевац, Мартин Догша, зачасни присједник духовног суда и заменик супериора у самостану сестара милосрдница, Фердо Хефлер, професор, Драгутин Хрен, префект у надбискупском орфанотрофију, Павао Јесих, капелан жупе св. Петра, Др. Фрањо Ласман, зачасни присједник духовног суда и професор, Павао Лончар,

префект надбискупске богословије, Иван Ловречек, надбискупски церемонијар, Анте Новак, катихета, Миховил Павлић, катихета, Крешимир Пењак, спиритуал надбискупске богословије, Јосип Пуњак, економ надбискупске богословије, Михаел Разум, капелан жупе св. Блажа, Фердо Рожић, професор, Владко Рожман, катихета, Анте Шљуканец, капелан жупе св. Марка, Керубин Шегвић, професор, Иван Шиматовић, зачасни присједник и секретар духовног суда, Msgr. Др. Јанко Шимрак, Никола Швигир, катихета, Иван Штурлак, Стјепан Тополчић, капелан жупе св. Марка, Лука Вукас, префект у надбискупском орфанотрофију, Др. Стјепан Цимерман, професор, Анте Змајловић, жупник у миру.» («Обзор», 2. II. 1918.)

Свештенство града Вараждина. — «Примисмо из Вараждина: Пристајемо уз декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917.: Милан Кучењак, каноник, Стјепан Валдец, каноник чажмански, Ц. Бенвенуто Хабјан, гвардијан фрањевачког самостана, О. Винко Дешић, гвардијан капуцина, Фрањо Ковачић, зачасни каноник, О. Фидели Бонин, капуцин, П. Аполинар Браничковић, фрањевац, Проф. О. Бернардо Брири, фрањевац, Јанко Гјуд, капелан, П. Леополд Грбавац, капуцин, О. Фердинанд Фришчић, капуцин, О. Алојзиј Хајдук, капуцин, О. Теофил Харапин, фрањевац, генерални лектор, А. Јалшовец, жупник у миру, Милан Никшић капелан, О. Адорик Ожег, капуцин, О. Људевит Тртињак, викар капуцина. — У Вараждину, 12. фебруара, 1918.» («Хрватска Држава», 16. II. 1918.)

Свештенство из Самобора. — «Потписани свештеници трговшта Самобор придружују се изјави свештенства хрватске престолнице за декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. — У Самобору, 5. фебруара 1918. — Милан Зјалић, намесни подархијакон и жупник, Адолфо Блага, капелан, О. Игнације Ивак, предстојник самостана, О. Перо Спарожић, капелан, О. Јерко Сељуберто, фрањевац, Иван Ослаковић, свештеник у миру.» («Хрватска Држава», 9. II. 1918.)

Свештенство града Сења. — «Примисмо из Сења: Пристајемо уз декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917.: Msgr. прелат Јосип Шнидаршић, препост, Msgr. Иван Видас, опат, Msgr. Др. Јосип Франчишковић, Др. Фран Бинички, професор, Милан Павелић, професор, Јосип Бенац, капелан.» («Хрватска Држава», 16. II. 1918.)

Свештенство и остали из Новиграда. — « Свештеници и интелигенција сакупљени у Новиграду подравском придружују се угледном свештенству хрватске престолнице, изјављујући да потпуно усвајају декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. по којој се имају ујединити Хрвати, Словенци и Срби под жезлом Хабсбурговаца на основу самоопредељења народа и хрватског државног права. — У Новиграду, 14. фебруара 1918. — Иван Кристић, зачасни каноник и жупник, Мартин Ковачевић, декан и жупник, Мирко Тепеш, жупник, Драган Делац, жупник жупе Доњи Мости, Др. Фрањо Махачек, општински лекар, Фран Ведриш, катихета, Никола пл. Галовић, капелан, Матија Црковић, капелан, Стјепан Шимец, равнајући учитељ, Марко Ковачек, учитељ, Иван Бркић, учитељ, Петар Ледински, општински блајник. » (« Новине », 21. II. 1918.)

Свештенство Ријене и Сушак-Трсата. — « Свештенству градова Загреб, Сењ и Вараждин придружују се с одушевљењем и поносом редовничко и световно свештенство Ријеке и Сушак-Трсата потписавши изјаву ријечких и сушачких Хрвата, Срба и Словенаца, односно ону Трсата. — Др. Андрија Рачки, зачасни каноник и жупник, О. Бернардин Шкриванић, провинцијал капуцина, О. Филип, капуцин, Иван Ваљато, професор, О. Кларус Хорват, гвардијан фрањеваца, Аугуст Геран, професор, Анте Воларић, катихета, Иван Свешко, катихета, Славо Шпорер, катихета, О. Миховил Троха, фрањевац, О. Доминик Држаић, фрањевац, О. Јерко Томац, капуцин, Др. Аугустин Јуретић, капелан, Јосип Банић, катихета, О. Анђео, гвардијан капуцина, Петар Турина, катихета, О. Клареус Кларич, фрањевац, Ј. Естер, умировљени жупник, О. Антун, капуцин, О. Константин Ковач, фрањевац, Александар Суперина, капелан, О. Ђирил Јузбашић, капуцин, О. Анахлет, фрањевац. » (« Новине », 21. II. 1918.)

Свештенство Нове Градишке и онолине. — « Потписани дижемо свој глас за слободну и уједињену државу троједног народа Хрвата, Срба и Словенаца у смислу југословенске декларације од 30. маја 1917. а по праву самоопредељења народа. — 15. фебруара 1918. — Н. Баленовић, капелан, Вид Блажинчић, капелан, Мирко Чунко, вероучитељ, Рудолф Думбовић, жупник, Марцел Новак, капелан, Стјепан Пинтарић, жупник. » (« Новине », 20. II. 1918.)

Свештенство из Товарнина. — На основу хрватског државног права и народне свести Хрвата, Срба и Словенаца, жуђећи за часним миром, који се има склопити међу зараћеним народима по начелима правде и љубави, како их у својој очинској бризи наглашује св. отац папа Бенедикт мирносац, пристајемо уз југословенску декларацију, предложену од заступника царевинског већа у Бечу, према којој се на основу једнакоправности свих народа захтева уједињење јужних Словена у оквиру монархије. — Товарник, 15. фебруара 1918. — Анте Митровић, декан, жупник, Иван Штефанец, капелан.» (« Новине », 20. II. 1918.)

Свештенство из Покупског. — « Потписани свештеници котара Покупског свесни смо замашаја времена које проживљавамо и знамо да се данас кроји будућност народима. Заузети с тога за срећу своје домовине придружујемо се патриотском свештенству хрватске метрополе и осталом свештенству дијелом хрватских земаља, те изјављујемо: 1) да прихватамо принцип самоопредељења народа; 2) да на основу тог принципа тражимо уједињење свих Хрвата, Словенаца и Срба на основу хрватског државног права, а у оквиру хабсбуршке монархије, како је то све изречено у знаменитој бечкој декларацији од 30. маја 1917.; 3) да одлучно одбијамо сваку силу која би се дигла против ове народне воље самоопредељења, јединства и независности; народне воље коју је Хрват знао да читује у знаменитим годинама 1102., 1527. и 1712., кад се радило о судбини хрватског народа. — Све пак ово прихватамо и захтевамо, јер у тим тражбинама видимо најлакши и најсигурнији начин, да нам се остваре давне праведне жеље: јединство и независност. — Покупско, на дан св. Валентина 1918. — Едо Вертељ, жупник купчински, Никола Вучиновац, администратор бучички, Рудолф Габршек, администратор јамнички, Фрањо Грундлер, капелан покупски, Јанко Рогоз, подархијакон и жупник покупски, Никола Вукчевић, жупник шишиначки, Стјепан Болфан, жупник у Шишљавићу.» (« Новине », 24. II. 1918.)

Сењски богослови. — « Богослови бискупије сењске и мoдрушке или крбавске у Сењу једногласно изјављују: Са захвалношћу поздрављамо настојање Његове Светости Бенедикта XV за што скорији мир, и молимо Свевишњег да благослови ову његову бригу и обдари измучено човечанство жељеним миром. Захваљујемо се такође пожртвовном свештенству, световном и редовничком због његове херојске ревности и рада, којим помаже

у овим тешким временима патнички и израђени наш народ. Са заносом пристајемо уз декларацију Југословенског Клуба од 30. маја 1917. г. и дивимо се мужевној борби наших народних посланика у бечком парламенту за уједињење растргане браће Хрвата, Словенаца и Срба у јединствену државу по начелима самоопредељења народа и на основи наших старих права. Нека Свемогући благослови овај рад. — У Сењу, 28. јануара 1918. — Потписано 9 богослова.» («Новине», 1. II. 1918.)

Ђаковачни богослови. — «Ђаковачки богослови отправише 3. фебруара 1918. Југословенском Клубу у Бечу ову изјаву: Југословенску декларацију од 30. маја 1917. дану у бечком парламенту, којом се на основу хрватског државног права и националног принципа тражи под жезлом хабсбуршко-лоренске династије уједињење свих оних крајева у Монархији, на којима стањују Хрвати, Словенци и Срби, потписују сви ђаковачки богослови, придружујући се синовском оданошћу жељама св. Оца Бенедикта XV да се на основу слободе народа склопи трајни и праведни мир. — Следи 17 потписа.» («Новине», 7. II. 1918.)

Загребачна академска омладина. — «На данашњој скупштини студената одржаној на универзитету прихваћена је једнодушно ова резолуција: Изјава југословенске академске омладине хрватског универзитета у Загребу:

1) Југословенска хрватска омладина хрватског универзитета у Загребу наглашује захтев читавог јединственог словеначко-хрватско-српског народа, расцепканог у више држава да мир који би имао довршити овај страшни рат, изазван жељом за освајањем и подјармљивањем буде демократски мир, који ће и нашем јединственом народу донети државно уједињење и слободу... (Заплењено 7 реди) и тражи да му међународним гаранцијама буде осигурано остварење без условног права народног самоопредељења;

2) Југословенска академска омладина хрватског универзитета у Загребу тражи да народна држава Словенаца, Хрвата и Срба буде у својој унутрашњости организована на широкој демократској бази тако да сваком од хисторијских племена јединственог народа буду осигуране све хисторијске племенске особине. Одржавање континуитета хисторијских подручја питање је унутрашњег уређења, па не може да смета народном уједињењу. Најшира управна слобода свих делова јединствене народне државе

као и најшира грађанска слобода свих појединаца нека буде основа државе Словенаца, Хрвата и Срба;

3) Југословенска академска омладина хрватског универзитета у Загребу не сматра се позваном да она у ово велико доба предузме иницијативу, али се осећа дужном да у име своје и својих колега, које су грозоте рата већ четврту годину отргле од куће и рада, позове сав народ на окуп да преко својих представника проговори пред широким словенским светом, пред Европом и пред целим културним човечанством и да нагласи наше захтеве за државним уједињењем и слободом... (Заплењено 9 реди).

У другом делу изјаве изражавају се симпатије свима који су у том правцу што стварно учинили.

Потписана је: Југословенска омладина свих четирију факултета хрватског универзитета у Загребу. (Ову изјаву потписало је до сада 240 студената. Потписи се још скупљају).» («Хрватска Ријеч», 24. I. 1918.)

Изјаву академске омладине хрватског универзитета потписало је до сада 310 студената и студенткиња са свих четирију факултета. («Хрватска Држава», 28. I. 1918.)

Варајдинска академска омладина. — «Потписани варајдински универзитетски грађани прожети великом тежњом за срећнијом будућношћу нашег нападеног народа — верујући у његову животну снагу и историјску улогу — осећајући оправданост тог веровања дубоко у души — сматрамо за своју дужност у овим судбоносним часовима, кад се о нашој судбини а без нас хоће одлучивати — да изјавимо:

И ми прихватамо развитком сазрелу идеју нашег народног југословенског јединства, идеју уједињења свих Хрвата, Срба и Словенаца у самостално организовану државу створену на основу самоопредељења народа. Уверени смо да ће се само остварењем тог народног идеала и тако постигнутом слободом и независношћу стећи услови за здрав, културан и за демократску заједницу народа користан живот. С обзиром пак на садање стање политичких напрезања и борби, осуђујемо сваки онај покрет, рад и програм, који, било непосредно и отворено, било посредно и у тајности, ставља препреке потпуном остварењу тих народних тежња или уноси непање у народне редове и предпоставља страначке и личне

интересе општим народним интересима. — (Следи 28 потписа.)» («Новине», 9. I. 1918.)

Универзитетска омладина из Пожеге. — «Универзитетска омладина из Пожеге шаље нам изјаву потписану од 16 универзитетских грађана, којом заносно поздрављају своје загребачке другове, који се одлучно изјаснише за југословенску декларацију бечких посланика од 30. маја 1917. г. Изјављују: Наше мишљење се од њиховог ни у чему не одваја, па и ми свето верујемо да ће народу сванути дан само у слободи загрњене браће Словенаца, Хрвата и Срба.» («Хрватска Држава», 5. II. 1918.)

Академска омладина из Сремских Карловаца. — «Потписани слушаџи хрватског универзитета у Загребу придружују се с одушевљењем изјави југословенске академске омладине за слободу и уједињење Југословена. Братски поздрав. — У Сремским Карловцима, 29. I. 1918. — Следи 7 потписа.» («Хрватска Држава», 13. II. 1918.)

Студенти агрономске школе у Крижевцима. — «Универзитетска омладина у Загребу примила је ову депешу: Изјављујемо се солидарним с даном изјавом. — Слушаџи кр. вишег господареког училишта у Крижевцима.» («Новости», 31. I. 1918.)

Ђаци средњих школа у Загребу и Осијеку. — «Ђачки покрет у Загребу наишао је на живахан одзив и у Осијеку. Осјечка средњошколска омладина повела је акцију за скупљање потписа, па их је до сада већ врло много прикупљено.» — («Новости», 29. I. 1918.)

Вараждинска средњошколска омладина. — «Вараждинска средњошколска омладина, њих 103, све само из горњих четири разреда, потписаше изјаву, којом траже посебну и независну државу на основу самоопредељења народа.» («Хрватска Држава», 11. II. 1918.)

Жене у Хрватској. — «С више страна потакнута је мисао, а писано је о том и у хрватским и словеначким листовима, да се и хрватске жене изјаве за југословенску декларацију. Овлаштени смо јавити да је овакву акцију за изјаву хрватских жена повео још прошле године један наш политичар под покровитељством једне аристократкиње познате родољупке, али јер је за изјаву потребно 20 до 30 хиљада потписа, то цела акција још није довршена.» («Новине», 18. I. 1918.)

Жене и девојке из Брдовца. — «Ми доле потписане мајке, сестре и супруге војника, који се искрвавише на свим бојним фронтовима, не само ове монархије него и вањских држава у очекивању боље и сретније будућности за децу своју, придружимо се свим жаром душе борби за народно уједињење Хрвата, Срба и Словенаца, за њихову државну самосталност на основу начела самоопредељења народа. Само тако неће бити узалудна крв проливена, неће бити па штету све патње, глад и невоља претрпљена за овога рата, само тако смрт погинулих отаца биће на живот синова.» («Хрватска Круна», 23. II. 1918.)

Жене и девојке из Госпића. Смиљана, Брушана и Ризвануша. — «Данашњом поштом примисмо пет изјава жена и девојака за безусловно самоопредељење народа, из Госпића, Вилаја, Смиљана, Брушана и Ризвануша. Изјава гласи: Хрватске жене као поборнице сваке правде и свесне нужне борбе за слободу и самосталност свога народа, овим најодушевљеније поздрављају и прикључују се изјави Југословенског Клуба даној у парламенту у Бечу 30. маја 1917. и изјави Старчевићеве странке права у хрватском Сабору у Загребу, и свечано изјављују да ће помагати само ону политичку странку, која ће имати у свом програму као циљ уједињење Хрвата, Срба и Словенаца у засебно и самостално државно тело на основу народног начела и хрватског државног права. Живела слобода, самосталност и уједињење! Живела Хрватска! — У Госпићу је потписах осим оних објављених потписа још 19 жена и девојака; у Вилају 111, у Смиљану 212, у Брушанима 128, а у Ризванушама 162, укупно 642.» («Хрватска Држава», 15. II. 1918.)

Жене и девојке из Бјеловара. — «Из Бјеловара примисмо изјаву потписану од педесетак жена и девојака, којом пристају уз југословенску декларацију и изјаву Старчевићеве странке права за право самоопредељења и уједињења и слободу поцепане нам домовине.» («Хрватска Држава», 5. II. 1918.)

Жене и девојке из Вирја. — «Из Вирја примамо ову изјаву, коју је потписало 140 жена и девојака: «Хрватске жене као поборнице сваке праведности и свесне нужне борбе за слободу и самосталност народа свога овиме најодушевљеније поздрављају и прикључују се изјави Југословенског Клуба даној у парламенту у Бечу 30. маја 1917. и изјави Старчевићеве странке права у хрватском Сабору у Загребу, те свечано изјављују да ће подупирати само ону политичку странку, која ће имати у свом про-

граму као циљ уједињење Хрвата, Срба и Словенаца у засебно и самостално државно тело на основу народног начела и хрватског државног права. Живила слодода, самосталност и уједињење! Живила Хрватска! — У Вирју, 15. фебруара 1918.» («Хрватска Држава», 20. II. 1918.)

Жене и девојке из Брџевца. — «Изјаву потписану од жена и девојака у Вирју потписале су и 173 жене и девојке у Брџевцу 20. фебруара 1918.» («Хрватска Држава», 23. II. 1918.)

Жене и девојке из Шемовца. — «Из Шемовца крај Вирја примисмо изјаву, коју су потписале 152 жене и девојке, којом се пуне одушевљења изјављују за право самоопредељења народа, пристајање уз југословенску декларацију од 30. маја 1917. и уз изјаву Старчевићеве странке права, те обојима изричу своје поверење и чврста обећања помоћи у борби око уједињења и слободе целог народа» («Хрватска Држава», 5. II. 1918.)

Жене и девојке из Глине. — «Жене и девојке из Глине послаше нам изјаву, којом се свечано изјављују за самоопредељење народа, те обећавају да ће подупирати свом снагом само оне странке у народу, које узму у свој програм борбу за постигнуће самоопредељења, слободе и уједињења народа.» («Хрватска Држава», 11. II. 1918.)

Жене и девојке из Новске. — «Примамо изјаву из Новске онамошњих жена и девојака са 98 потписа.» («Хрватска Држава», 8. III. 1918.)

Брдовац. — «Ми доле потписани оци и браћа мобилизованих и искрвављених војника са свих фронтова изјављујемо: 1) да ћемо уложити све силе за победу начела народног безусловног самоопредељења. 2) Поздрављамо бечку декларацију Југословенског Клуба од 30. маја и изјаву Старчевићеве странке права од 5. јуна 1917., којој се придружујемо. 3) Позивљамо све народне представнике да се прикључе овом становишту те пораде свим силама око његова оживотворења.» («Хрватска Круна», 23. II. 1918.)

«У Брдовцу су сељаци сами заредали од куће до куће и скупили 2204 потписа на изјаву, којом траже безусловно самоопредељење троименог народа, његово уједињење и слободу. Ако искључимо оне, који су на ратишту, у Америци и децу код куће, произлази, да је цела жупа брдовачка без изнимке једнодушна у захтевима за слободу.» («Хрватска Држава», 2. III.)

Кланец. — «Овима изјављујемо да се потпунома слажемо с декларацијом Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917., наиме за самосталну и јединствену државу Словенаца, Хрвата и Срба. — Изјаву је потписало готово сво становништво места Кланец, без разлике staleжа, мушко и женско.» («Хрватска Држава», 7. III. 1918.)

Самобор. — «Примамо из Самобора ову изјаву потписану од 161 житеља: Потписани грађани трговишта Самобор изјављујемо овима да усвајамо изјаву заступника Хрвата, Срба и Словенаца на царевинском већу у Бечу од 30. маја 1917. којој се изјави придружила и Старчевићева странка у Хрватском Сабору, према којој се има оживотворити на основу народног начела и хрватског државног права једно самостално државно тело. — Самобор, месеца јануара 1918.» («Хрватска Држава», 2. III. 1918.)

Општина Ретковци. — «У редовитој седници општинског одбора општине Ретковци прихваћен је једногласни закључак, којим се општински одбор изјављује за декларацију Југословенског Клуба.» («Хрватска Држава», 6. III. 1918.)

Општина Спишић Буковица. — «Пригодом седнице општинског одбора општине Спишић-Буковица од 26. фебруара предложио је општински одборник и повереник сељачке странке Фрањо Са-рога, да се и заступство општине Спишић-Буковица изјави за југословенску декларацију. Овај предлог је једногласно примљен уз бурно одобравање свих одборника.» («Хрватска Држава», 1. III. 1918.)

Спишић-Буковица. — «Ми потписани Хрвати и Хрватике, поборници сваке праведности, свесни нужне борбе за слободу и самосталност народа свога, овима најодушевљеније поздрављамо и прикључујемо се изјави Југословенскога Клуба даној у парламенту у Бечу 30. маја 1917. и изјави Старчевићеве странке права у Хрватском Сабору у Загребу, те свечано изјављујемо да ћемо подупирати само ону политичку струју која ће имати у свом програму као циљ уједињење Хрвата, Срба и Словенаца у засебно и самостално државно тело на основу народног начела и хрватског државног права. Живила слобода, самосталност и уједињење! Живила Хрватска! — Спишић-Буковица, 25. фебруара 1918. — Следи 140 потписа» («Хрватска Држава», 1. III. 1918.)

Прновци. — «Из Прковаца примамо две изјаве, мушкараца, те жена и девојака којима траже самоопредељење и слободу као

право које нам припада као људима, јер смо исто тако људи као и Немци и Мађари, који то самоопредељење већ давно уживају. Траже то самоопредељење, јер хоће да као и други народи живе у слободи, да по својој најбољој вољи одлучују својом судбином, својом крвљу и својим имањем, траже за то, јер неће да имају татора над собом. У колу слободних народа слободно хоћемо да живимо. То је наша воља и та се мора испунити! — Изјаву мушкараца потписало је њих 62, а ону жена и девојака њих 33.» («Хрватска Држава», 6. III. 1918.)

Селник. — Из Селника крај Лудбрега примамо две изјаве мушкараца и жена за уједињење, слободу и самосталност Хрвата, Срба и Словенаца. Изјаве су од 17. фебруара 1918., а потписаше их 91 мушкараца (сви који су код куће) и 148 сељачких жена и девојака.» («Хрватска Држава», 6. III. 1918.)

Општина Села. — «Потписани одборници управне општине Села, котара сисачкога, изјављујемо, да се придружујемо декларацији Југословенског Клуба од 30. маја 1917., којом се на основу хрватског државног права и народног начела тражи, да се под жезлом хабсбуршко-лоренске династије уједине у једно самостално државно тело сви они крајеви наше монархије, у којима станују Хрвати, Срби и Словенци. — Села код Сиска, 25. фебруара 1918. — Следе 22 потписа општинских одборника.» («Хрватска Држава», 26. II. 1918.)

Цриквеница. — «Сушачке «Приморске Новине» доносе: Из Цриквенице нам јављају, да су послали Југословенском Клубу изјаву с 1080 потписа, у којој се тражи да се троимени наш расцепкани народ уједини у једно независно самостално државно тело.» («Хрватска Држава», 7. III. 1918.)

Села и Летованић. — «Уверени да се хрватски народ налази у тако судбовосним и одлучним часовима, у каковим се примерице налазио године 1102., 1527. и 1712., то потписани свештеници и народ Покупља сисачког котара изјављују да су посвема солидарни с тежњама и начелима израженим у јужно-словенској декларацији од 30. маја 1917. и у изјави Старчевићеве странке права од 5. јуна прошле године, пошто једино оне зајамчују сигурни опстанак те културни и господарски развој народа Хрвата, Срба и Словенаца. — Села код Сиска, 1. фебруара 1918. — Јурај Франко, жупник, Фрањо Форко, жупник, Никола Вукчевић, жупник, Антун Ирголић, жупник, Јосип Орлић, капе-

лан, Иван Домитровић, поседник, Лука Шпењак, трговац, Јосип Баришић, Јосип Лукнањ, Матија Цетин. — К тому 1007 потписа из општине Села и Летованић.» («Новине», 15. III. 1918.)

ДАЛМАЦИЈА

Сплит. — «До сада је у Сплиту преко 4000 грађана потписало ову изјаву: Потписано грађанство Сплита, стојећи на становишту народног јединства и самоопредељења народа, потпуно одобрава досадањи рад и поступак југословенских заступника за уједињење и слободу Словенаца, Хрвата и Срба, те жели да у том правцу устрају упоредо са радом и поступком братскога чешкога народа» («Хрватска Држава», 20. II. 1918.)

Книн. — «Хрватска Читалица» у Книну на својој главној годишњој скупштини одржаваној 3. марта 1918. једногласно усваја и одобрава декларацију југословенских заступника од 30. V. 1917. за уједињење и слободну, демократску државну целину нашег једног народа Хрвата, Срба и Словенаца.» («Хрватска Држава», 12. III. 1918.)

Омладина из Сплита. — «Југословенска омладина оба пола, свих социјалних редова, осећа се дужном да сред ових каотичких прилика даде јасан израз своје националне вере, те овим изјављује своје чврсто и непоколебљиво поуздање у снагу свога народа, расцепканог и раздељеног у много вештачких и неприродних граница: народа српско-хрватско-словеначкога, који је у овој глемој и титанској борби човечанства за слободу и правду допринео реке своје драгоцене крви и жртвовао цвет своје најбоље деце. Ми верујемо у његову светлу и бољу будућност! Ми верујемо у остварење прадедовских нам идеала. Ми верујемо у коначну победу слободе, једнакости и братства. Прожети смо силном и пламеном вером у народ наш и најодлучније протестујемо против свих зверстава изведених на националном тлу његовом. Југословенска омладина града Сплита најотвореније изјављује и наглашава захтев целог Југословенства за остварењем свог потпуног неокрњеног јединства; наглашава захтев за својим самоопредељењем и наглашава неминовну потребу стварања слободне, јаке и независне Југославије. С одушевљењем поздравља све наше народне представнике, који раде на великом

делу наше потпуне народне независности. Уверени смо да дуж целог нашег југа срца омладинска једнаким жаром пламте, једнако осећају као и ми, па им управљамо братски позив да неустрашиво ступају под стегом слободе свога народа и његовог националног уједињења. — Југословенска омладина града Сплита. — Следи 528 потписа. Потписи се скупљају и даље.» (« Народни Лист », 6. II. 1918.)

Оток Шолта. — «Потписано целокупно грађанство отока Шолте с највећим одушевљењем и највећом одлучношћу: 1) Потпуно усваја декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. видећи у њеном остварењу једини предуслов к бољој будућности и благостању нашег троименог народа; 2) Увиђа да је за што скорије оживотворење поменуте декларације потребан сложан рад свих народних снага, нарочито народног представништва у Хрватском Сабору. С тога позивамо и заклињемо Хрватски Сабор, у првом реду његову већину хрватско-српску коалицију, нека се у овим судбоносним, хисторијским и одлучним часовима стави на опште народно становиште, те прихвати бечку декларацију као једини пут који води до остварења нашег идеала Југославије; 3) Жели што скорији мир, који ће бити општи, трајни, ако буде проведен на основу праведних начела равноправности, слободе и братства свих народа; 4) Изражава своју најискренију захвалност свима који раде на остварењу оваквог мира, а напосе Југословенском Клубу и братском чешком савезу, којима уједно изражава потпуно поуздање и признање за њихов несебичан и родољубиви рад. — Потписах: Општинска управа, 24 друштва и сви до последњег становника, укупно 4226 потписа. — Младинов, начелник, Др. Анте Младинов, лекар, жупници места: Банић, Грохоте, Галвагни, Горње Село, Шегвић, Средње Село, Рубињопи, Доње Село и Маслиница; Безић, председник «Шолтанске слоге», Ема Калебић рођена Мраовић и Вилка Младинов за шолтанске жене и девојке.» (« Хрватска Држава », 13. II.)

Шибеник. — «У недељу је одржана у Шибенику многобројно посећена јавна скупштина бирача под предсидништвом Дра. Вице Иљадике, на којој је народни посланик Др. Анте Дулибић известио о парламентарном раду. Још су говорили Владимир Кулић и Павла Роца. Прихваћена је резолуција која поздравља декларацију Југословенског Клуба за уједињење свих земаља у којима живе Хрвати, Срби и Словенци и изражено је поверење народ-

ном посланику Др. Дулибићу и целом Југословенском Клубу. Најзад је изражена жеља за склапањем часног и општег мира, који ће осигурати свим народима па и нашем право самоопредељења.» («Новине», 23. I.)

Нолан на Пагу. — «Одушевљењем пристајемо уз изјаву Југословенског клуба од 30. маја 1917. Нека престане крвопролије и нека нас све од Триглава до Балкана нађе мир на окупу. — Изјаву су потписала десет и четворица, а међу њима жупник Д. Љубимир Цар и главар Шиме Шупроха.» («Новине», 26. II. 1918.)

«Примили смо изјаву жена и девојака из Колана с много потписа, али је морамо због помаљкања простора изоставити.» («Хрватска Круна», 2. II. 1918.)

Наштели. — «Из Сплита нам јављају да је у Каштел Камбаловцу потписало њих 700 изјаву приставка уз мајску декларацију, а у Каштел Гомилици њих 400. Акција око прикупљања потписа врши се по целим Каштелима. Народ листом одушевљено пристаје уз идеју безусловног народног самоопредељења.» — («Хрватска Држава», 13. II. 1918.)

Наштел Стари. — «На седници Доњокаштеланске Читаонице примљен је једногласно предлог Дон Грге Лукаша, којим се одобрава декларација Југословенског Клуба од 30. маја 1917. и председнику Др. Корошцу послана је ова резолуција: Друштво Доњокаштеланска Читаоница у Старом као носилац старих традиција у овом најодлучнијем часу по народно јединство и културни и економски опстанак нашег целокупног југословенског племена на данашњој друштвеној скупштини једнодушно усваја и одушевљено поздравља декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. и кличе вам: борите се и даље за свету и праведну нашу ствар, устрајте на путу слободе и уједињења нашег рода, јер на том путу наћи ћете све нас уз вас.» («Наше Јединство», 25. I. 1918.)

Наштел-Суџурац. — «На главној скупштини тежачке штедионе у Каштел-Суџурцу од 10. фебруара 1918. прихваћена је једногласно изјава, којом се тражи право самоопредељења а уједно се изриче и признање Југословенском Клубу на досадањем политичком раду.» («Хрватска Држава», 20. II.)

Стариград на Хвару. — «Грађанство Старог града на Хвару прихватило је резолуцију којом се придружује мајској декларацији Југословенског Клуба наглашујући своје становиште на бази

народног јединства тражећи слободу Словенаца, Хрвата и Срба, те самоопредељење народа. Грађанство од 17 година унапред је листом потписало, мушко и женско. Наш народ, измучен глађу и свим патњама уза све то је још пун вере у своју слободу.» (« Хрватска Ријеч », 1. III. 1918.)

Селца на Брачу. — « Хрватски Састанак » закључио је у својој редовитој скупштини једногласно и с одушевљењем, да се одобри и поздрави декларација Југословенског Клуба у Бечу, а Клубу изразује симпатије и бодри на устрајност у раду и у борби за остварење праведних захтева.» (« Хрватска Држава », 20. II. 1918.)

Дубрава. — « Пучанство Дубраве изјављује се једнодушно с декларацијом југословенских заступника у Бечу од 30. V. 1917., у којој се захтева уједињење свих оних земаља у овој монархији, у којима станује народ Хрвата, Срба и Словенаца, у засебно државно тело, јер у њој једино види спас нашег троименог народа. С удивљењем гледа јуначку борбу браће Чеха за слободу као што и свих оних који се за свети овај идеал боре, јер у овоме види победу права над силом, слободе над ропством и према томе сигурни залог брзог и трајног мира свега човечанства у духу кршћанских начела: љубави и правиче. — У Дубрави, 17. фебруара 1918. — Дон Нико Матулић, душобрижник, Франо Башић, главар, Дон Иван Југиновић, жупник у миру. Следи још преко 100 потписа.» (« Новине », 3. III. 1918.)

Учитељи бенковачког среза. — „Учитељи бенковачког среза сакупљени на скупштини у Бенковцу 20. фебруара изјављују: У овој општој борби за животе народа, где и учитељи Далмације пију горку чашу искушења, придижу се часком од саме борбе за крухом к вишим народним идеалима који данас напуњају душу свакога појединога члана нашега троједног народа. Усхићује нас упознање велике истине која је до сада била покрита тамним велом а сада је веровање свачије: идеја јединства народа који носи име Хрвата, Срба и Словенаца и нада у његову велику славу скоре будућности. Ми се придружујемо тој нади. Верујемо да ви хори хисторије нису узалудно хујали нашим народом, градећи и разарајући, рушећи животе, лијући на потоке невинне наше крви, јер ће из тих страдања никнути цвет наше слободе: уједињење југословенског народа на основу бечке декларације уз самоопредељење народа. Чезнемо за миром који нам ту срећу доноси. Задајемо реч, да ћемо ту велику идеју водилицу уцепљивати у

душу нашега народа, у срца невине деце, јер ће га тек национално освештење довести к потпуној душевној слободи за којом морамо да тежимо. Без тога среће народу нема — а постићи је морамо. Верујемо у национално препорођење југословенског народа, а благословен свачији рад који води к том великом циљу. — Потписани сви чланови организације.“ — („Народни Лист“, 2. III. 1918.)

Поморски капетани. — „Примисмо из Шибеника: Славећи бадње вече, круг хрватских поморских капетана сећа се и наших поборника. Изјављујемо се за бечку декларацију од 30. маја 1917. и одобравамо циљ и рад „Хрватске Државе.“ Неустрашиво напред! — Следи десетак потписа. („Хрватска Држава“, 14. II. 1918.)

Општина Постира на Брачу. — „За југословенску декларацију изјавио се општински одбор општине Постира на Брачу, а на предлог, г. Јуре Доминиса, председника општине. Г. Доминис је осећањем стари аутономаш. Али га општинари хтедохе за председника општине због његова карактера и свих других врлина, а он им је задао реч пре више година да ће у свим националним питањима као председник општине поштовати осећаје и вољу народа, који он истински воли и његово уверење уважава. Ради тога је на општу жељу предложио горњи предлог са изјавом: да он у овим великим часовима у којима је данас по среди удеc народа, као Брачанин и председник општине хоће да испуни своју дужност у подупирању народног идеала својих општинара. На част му!“ („Наше Јединство“, 24. I. 1918.)

Општина Дрниш. — „Општина Дрниш послала је Југословенском Клубу 25. јануара брзојав у којем се вели: Општина Дрниш потпуно свесна великог историјског часа са највећим поносом ступа пред народни суд и изјављује да постојећи државни систем у Аустро-Угарској спречава данас као што је спречавао до сада национални развој јединственог тројменог народа Хрвата, Срба и Словенаца, настојећи непрестано да у корист немачке и мађарске мањине, која га немилостиво до сада исисаваше на економском, а угњетаваше, заробљаваше на политичком, донекле и на просветно-културном пољу, буде и унапред постојао. Том хелотском неприродном стању нема лека него само у уједињењу свих земаља у монархији у којима живе Словенци, Хрвати и Срби у једно самостално, од сваког господства туђих народа слободно и на демократској подлози основано државно тело под жезлом хабсбуршко-лоренске династије. Зато општинска управа

правим непритајеним најчишњим заносом поздравља и прихвата бечку декларацију од 30. маја 1917.“ („Хрватска Држава“, 29. I. 1918.)

Општина Пољица. — „Веће општине Пољица свесно своје старе слободе одушевљењем усваја декларацију југословенских заступника од 30. маја 1917. и изјаву Старчевићеве странке права у Загребу за уједињење у слободну, демократску државну целину нашега једнога народа Хрвата, Срба и Словенаца, који живе у монархији под жезлом Хабсбурга; заносно поздравља дивску борбу браће Чеха за своју народну слободу као и свих племенитих духова целог човечанства, што се боре за самоопредељење, слободу, братство и мир свију народа на основу начела Кристове науке као једине подлоге трајнога мира; истодобно изразује жељу да се они народни фактори који још колебају или се цепају у овом одлучном часу отресу било млохавости било малодушја, те сви јединствено, братски приону за оживотворење великог, народног идеала.“ („Хрватска Држава“, 23. II. 1918.)

Општина Синь. — „За југословенску декларацију изјавило се на предлог управе једногласно општинско веће Синь.“ („Наше Јединство“, 28. I. 1918.)

Општина Манарсна. — „На предлог новог председника општине г. Силвија Матуловића, општинско веће се једнодушно изјавило за декларацију Југословенског Клуба од 30. маја 1917.“ („Наше Јединство“, 7. I. 1918.)

Општина Милна. — „Јављају нам из Задра да се и општина Милна изјавила за мајску декларацију и у том смислу послала изјаву Југословенском Клубу у Бечу.“ („Хрватска Држава“, 18. II. 1918.)

Општина Тијесно. — „Јављају нам из Тијесна, да је и ова општина у својој седници од 1. II., свесна народне користи и потребе уједињења свих Хрвата, Срба и Словенаца у монархији, на основу националног принципа и хрватског права, усвајајући декларацију Југословенског Клуба од 30. маја 1917., изјавила се потпуно солидарном.“ („Народни Лист“, 13. II. 1918.)

Општина Раб. — „Општинско заступство града Раба прихватило је на својој седници једногласно закључак, којим се одобрава и прихвата политика југословенске декларације за слободом, уједињењем и самоопредељењем Хрвата, Срба и Словенаца у

једну самосталну независну и демократску државу.“ („Хрватска Држава“, 12. III. 1918.)

Свештенство сплитске бискупије. — „Цело свештенство сплитске бискупије изјавило се за програм Југословенског Клуба од 30. маја 1917. Приопштени су у новинама и сви потписи.“ („Хрватска Круна“, 26. I. 1918.)

Свештенство задарске надбискупије. — „Потакнути примером наших узора преузвишених примата Хрватске Др-а Бауера, примата Словеније Др. Јеглића, вђе хрватског католичког покрета Др. Махњића и остале браће свештеника разних бискупија, држимо стално да ће се и свештенство задарске надбискупије потакнуто њихових похвалним примером изрично изјавити за југословенску декларацију од 30. маја 1917., за мир, слободу и самоопредељење народа, с којом се без сумње потпуно слаже. То држимо тим више потребним данас кад су се почели јављати велеиздајници нашег народа и јединства упливом туђинских најезда. Повљана, 17. децембра 1917. — Дон Јосо пл. Фелициновић, капелан у Пагу, Дон Јуре Луша, душобрижник у Повљани. — Дон Јуре Палчић, управитељ жупе у Медвићу.“ („Новине“, 4. I. 1918.)

Свештенство са Раба. — „Потписани свештеници рабскога провикаријата бискупије крчке изјављују: 1) да одобравају безусловно народни и природни захтев изражен од јужнословенских заступника на царевинском већу у Бечу у својој декларацији од 30. маја 1917. 2) осуђују најодрешитије свако настојање дошло оно буди с које стране, да се осујети уједињење Јужних Словена истакнуто у горе наведеној декларацији, које је једино кадро да очува Хрвате, Србе и Словенце од политичке и економске пропасти. 3) позивљу све јужнословенске заступнике да сложено и безобзирно раде за оживотворење захтева садржаних у декларацији клуба Јужних Словена у Бечу од 30. маја 1917. — У Рабу, 15. фебруара 1918. — Петар Захија, жупник и провикар рабски, Анте Бонефачић, жупник Новаље, Антун Жиц, жупник у Луну, поп Јосо Шоње, академски сликар, Мате Марачић, жупник Супетарске, Анте Петриш, жупник у миру, Блаж Солдатић, жупник у Лопару, Петар Жиц, жупник у Бањолу, Иван Оршић, жупник Барбата, Иван Илијић, жупник мунданијски.“ („Хрватска Круна“, 23. II. 1918.)

Свештенство Конавала. — „Свештеници конавалског деканата следећи стопама Папе Бенедикта, а задојени жељом за по-

литичким и економским напретком и слободом свога народа, коју је он крвљу синова својих у овом рату потпуно искупио изјављујемо: 1) Пристајемо и усвајамо декларацију Југословенског Клуба од 30. маја 1917. 2) Изјављујемо члановима овога клуба — а на челу браћи Словенцима — своје поуздање, одобравање и хвалу за њихов рад за економску и политичку слободу нашег народа. — Конавле, 23. јануара 1918. — Дон Иво Вожињ, жупник и декан Цавтата, Дон Вице Водопињ, жупник Мрцина, Дон Душан Мичињ, жупник Груде, Дон Јозо Продан, жупник Чилипа, Дон Иво Дагониг, жупник Придворја, Дон Михо Арбулињ, упр. жупе Стравча, Др. Љубо Бачињ, упр. жупе Плочица, Дон Петар Ренси, капелан Витаљине, Дон Антун Бачињ мл., капелан Плочица, О. Антун Криле, старешина фрањ. Самостана Цавтат, О. Франо Јурињ, фрањевац, Цавтат, О. Франо Чучевињ, фрањевац, Придворје.“ („Новине“, 12. II. 1918.)

Свештенство отока Хвара и Виса. — „Свештенство отока Хвара и Виса радосним почитањем поздравља племенито заузимање Његове Светости Папе Бенедикта XV. за скори општи и праведни мир, који би донео слободу свим народима. С тим заједно усваја декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. као оправдани постулат хрватског народа, да се на основу народног начела и хрватског државног права уједине сложна једнокрвна браћа у обновљеном хрватском краљевству под жезлом хабсбуршког монарха. — Следе потписи целокупног свештенства. („Хрватска Круна“, 5. I. 1918.)

Свештенство из Илишева. — „Изјављујем да потпуно и безусловно одобравам знамениту декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. у колико иста стоји на принципу самоопредељења, јединства и независности једног те истог народа Хрвата, Срба и Словенаца. Ма колико споменута декларација по моме мишљењу и осећању садржавала тек наш минимални или како га други воле називати наш привремени народни програм ипак у данашњем часу сваки народ шутњу или чекање обзиром на акцију изјављивања за бечку декларацију треба сматрати неопростивим народним грехом. Не сумњам стога да ће у најкраће време родољубно свештенство дубровачке бискупије најодлучније изрећи своје пристајање бечкој декларацији и да ће се у једном колу с целокупним далматинским свештенством наши такође свештенство боко-которске бискупије. У солидарности целокупног свештенства из свих земаља троименог нам народа за-

сјаке најснажније традиционална тежња хрватског, српског и словеначког клера за државну самосталност и слободу заједничке нам отачбине. Вечна Правда нека благослови принцип народног самоопредељења, државну самосталност и слободу троименог, нам народа Хрвата, Срба и Словенаца! — У Клишеву крај Дубровника, 10. фебруара 1918. — Иво Матић, управитељ жупе.“ („Хрватска Држава“, 19. II. 1918.)

Свештенство из Филипјакова. — «Мој положај је засебан, па зато и осебице изјављујем да пристајем уз југословенску декларацију од 30. маја 1917. Радујем се појавама, што се све то више опажају међу нашим свештенством за слободу и уједињење троименог народа: Хрвата, Срба и Словенаца. Свећеници, устајмо из нехаја! Ново доба ствара нам нове видике; будимо једно с народом из којег смо никли. Идеја слободе и самоопредељења осваја читав свет, руши све препреке. Стојећи непоколебљиво на кршћанским начелима пристајмо уза њу, па тражимо и за свој народ његово природно право: да буде господар на свом дому. Дух предака наших нека нас предводи, а тежње наше нека одаје једнодушни поклич: «Шеварата кућа, нек је само наша!» — У Филипјакову, 1. фебруара 1918. — Кажимир Перковић, свештеник.» («Народни Лист», 6. II. 1918.)

Свештенство острва Пашман. — «Свештеници острва Пашман осведочени, да спас хрватског народа стоји у јужнословенској декларацији од 30. маја 1917. пристају једнодушно уз њу. — Пашман, 8. јануара 1918. — Дон Анте Перош, жупник Бања и Ждрелца; Дон Анте Полека, жупник Невизана и Добропољане; О. Лука Рољак, фрањевац; Дон Томе Михатов, жупски управитељ у Пашману; Дон Стипе Банов, жупник-декан Теон; О. Стјепан Радунџић, гвардијан.» («Хрватска Круна», 13. III. 1918.)

Жене и девојке из Милне. — «Јављају нам из Милне, да су тамошње жене и девојке послале Југословенском Клубу изјаву, да пристају уз југословенску декларацију. Потписаше је преко 700 њих.» («Наше Јединство», 13. II. 1918.)

Жене и девојке са острва Пага. — «Ми Хрватице, присташице католичког женског покрета у задарском срезу позивамо без разлике све Хрватице и Српкиње да потпишу изјаву као што су то учиниле сестре Словенкиње, за мир како га предлаже св. О. Папа Бенедикт XV., за мир, слободу и народно уједињење Словенаца, Хрвата и Срба у једно тело под хабсбуршким жезлом.

Уверене смо да само уједињење нашег троименог народа, како га захтевају наши народни посланици у мајској декларацији може дати трајни мир и бити основа напредку и благостању Југословена. Позивамо вас да раширите ову идеју у нашем женском свету и да потписима покажете да жене и девојке не остају за мушкарцима у вољи и у раду за стварањем боље будућности и оживљавањем хрватског, словеначког и српског уједињења. — Острво Паг, 15. јануара 1918. — Следи 216 потписа, а остали ће се накнадно обелоданити.» («Новине», 26. I. 1918.)

Омладина из Јелсе. — «Целокупна јелшанска омладина, без разлике спола и сталежа данас се свечано заверила мајској декларацији југословенских заступника у Бечу и одушевљењем потписала односну резолуцију и скупила 300 круна за споменик Др. Јанезу Креку.» («Народни Лист», 6. III. 1918.)

Солин, Стобреч и Дуги рат. — „Југословенску декларацију потписао је у Солину 540, у Стобречу 157, у Дугом рату 592.“ («Наше Јединство», 30. III. 1918.)

Вргорска крајина. — «Ми ниже потписани и поткрижани житељи вргорске крајине пристајемо душом и срцем уз мајску декларацију југословенских заступника. Тражимо, да угаси животи наших људи, сузе толиких сирота и патника те пропала имања буду залог уједињења, слободе и сретне будућности нашега хрватскога, српскога и словеначкога народа. — Изјава је потписана од свих жупника и целокупног становништва вргорске крајине, од преко 5000 њих.» («Хрватска Држава», 7. IV. 1918.)

Учитељство среза Сплит. — «На главној годишњој скупштини учитељског друштва сплитског среза одржаној 7. IV. 1918. у Сплиту била је једногласно прихваћена ова резолуција: Учитељско друштво за школски срез Сплит, стојећи на становишту народног јединства и слободе те безусловног народног самоопредељења изјављује се за слободну, независну и на демократским темељима уређену државу Хрвата, Срба и Словенаца, јер само у таквој држави моћи ће се народ културно подигнути. Изриче своју захвалност Југословенском Клубу у Бечу за његово одлучно држање у раду за народну слободу.» («Хрватска Држава», 13. IV. 1918.)

ИСТРА

Хрватски и словеначки народни посланици. — «Хрватско-словеначки народни посланици распуштенога истарскога сабора обелодањују ову политичку изјаву: Истарски сабор је распуштен. Распуштени су такође сви општински одбори у Истри. Нема у Истри законитог тела, у коме би нашло израза политичко уверење хрватско-словеначког народа у овој покрајини. Ради тога, потписани бивши народни посланици већине народа у Истри, којима је народ опетовано на изборима исказао своје поверење: 1) Изјављују да одобравају безусловно народни и природни захтев изражен од југословенских народних посланика на царевинском већу у Бечу и њиховој декларацији од 30. маја 1917. — 2) Уверени су да би се испуњењем захтева који се налази у тој декларацији и задовољењем законитих и природних захтева свих осталих народа у монархији убрзао општи светски мир. — 3) Осуђују најодрешитије свако изстојање, дошло оно ма с које стране да се осујети уједињење Југословена истакнуто у горе наведеној декларацији, које је једино кадро да очува Југословене од политичке и економске пропасти. — 4) Позивају све југословенске народне посланике да одмах сложено и одлучно почну радити на оживотворењу захтева који се налази у декларацији Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917. — Истра, 25. јануара 1918. — Ангон Андричић, Шиме Червар, Лука Кирац, Др. Матео Лагиња, Др. Иван Пошчић, Иван Санцин, Матеј Скрбец, Др. Иван Зукон, Др. Ђуро Червар, Јосип Грашић, Др. Шиме Курелић, Др. Иво Милић, Јосип Рибарић, Вјекослав Спинчић, Јосип Валентић.» («Хрватска Ријеч», 29. I. 1918.)

Истарске општине. — «После скупа свих истарских општинских одбора у Козини, 24. јануара 1918. отворио је Др. Червар састанак председника и општинских представника хрватско-словеначких општина Истре, на којем је с великим одушевљењем примљена ова изјава: Председништва и представници хрватско-словеначких општина Истре скупљени у Козини 24. јануара 1918. год. изјављују једногласно и са свом одлучношћу: 1) С одушевљењем се придружују југословенској декларацији од 30. маја 1917. год., која захтева уједињење нашег троједног народа. 2) Југословенском Клубу изјављујемо за цео његов рад најтоплију захвалност и непоколебљиво поверење и преклињемо га, нека не

попусти од праведних захтева, док не извојује нашем народу самосталну државу, створену на демократском темељу, и са њом нашу слободу после вековног ропства и умирања. 3) С огорчењем осуђујемо издајнице народа, у првом реду Др. Шуштершића, и дубоко жалимо изјаву надбискупа Др. Штадлера. 4) Само на основу самоопредељења народа доћићемо до светског мира, који наш измучени народ зове дан и ноћ!» («Единост», 2. II. 1918.)

Соколство. — «Сва соколска друштва у Истри престала су већ почетком светског рата деловати. Скоро сви извршујући чланови истих били су током овога рата позвани под оружје. Премноги нам погинуше на разним разбојиштима, многи чаме у ратном сужањству. Ниједно соколско друштво не може ради тога сакупити свога одбора, ниједно дакле друштво не може сада очитовати своје пристајање уз захтев нашег троименог али истокрвног народа за уједињење и слободу. Потписани старешина хрватске соколске жупе «Витезић» сматра се позваним и овлашћеним, да у име свих хрватских соколова у Истри јавно изјави ово: 1) Истарско соколство листом пристаје уз декларацију југословенскога Клуба у Бечу од 30. маја 1917. назревајући у истој пут који води уједињењу Југословена у самосталну државу. 2) Сматра, да је то уједињење једини спас Југословена од туђинске превласти и од туђега ропства. 3) Држи, да ће се само потпуним и безусловним provedењем начела самоопредељења свих народа постићи трајни светски мир и уређење социјалног питања, јер пре него потлачени народи не извојште своја народна права неће доћи до мира ни међу државама ни у државама. 4) Највећим презиrom осуђује одурну работу свих оних туђинских плаћеника који било с којег разлога настоје омести настојање нашег троименог али истокрвног народа за својим уједињењем. 5) Благодарим свима који на том уједињењу раде, али сматра потребним, да се чим пре од агитације, декларације и демонстрације пређе на акцију установљењем једног општег југословенског акционог одбора који би имао изградити и проводити радни програм по којем ни се најпре дошло до жуђеног циља. Здраво! — Волоско, 23. фебруара 1918. — За хрватску соколску жупу «Витезић». Старешина Др. Пошчић.» («Единост», 3. III. 1918.)

Железничари. — «Југословенски железничари у Пули отпослаше Југословенском Клубу у Бечу најаву, да пристају уз декларацију од 30. маја 1917. Изјава је топлим патриотским духом

надахнута, а потписало ју је 96 југословенских чиновника и намештеника државне железнице». («Хрватска Држава», 2. III. 1918.)

Волоско-Опатија. — «Потписави Словенци и Хрвати, Словенке и Хрватице општине Волоско-Опатија: 1) Изјављују и одобравају безусловно народни и природни захтев изражен од југословенских заступника на царевинском већу у Бечу у својој декларацији од 30. V. 1917. 2) Уверени су да би се испуњењем захтева садржаних у тој декларацији и удовољењем законитих и природних захтева свих осталих народа у монархији ускорно свеопшти мир. 3) Оцујују најодрешитије свако настојање, дошло оно буди с које стране, да се осујети уједињење Југословена истакнуто у горе наведеној декларацији, које је једино кадро да очува Југословене од политичке и економске пропасти. 4) Позивљу све југословенске заступнике, да одмах сложено и одлучно започну радити за оживо-творење захтева садржаног у тој декларацији Југословенског Клуба а Бечу од 30. маја 1917. — Волоско-Опатија, 25. јануара 1918. — Изјаву је потписало 1320 општинара Волоско-Опатијске општине.» («Хрватска Држава», 1. III. 1918.)

Каставштина. — «Потписани житељи општине Кастав, политичког котара Волоско-Опатијског у Истри, видећи у уједињењу југословенског троименог народа најбољи и једини прави свој културни и економски развој изјављујемо овим да с одушевљењем одобравамо рад наших народних посланика на царевинском већу у Југословенском Клубу, нарочито њихову декларацију од 30. маја 1917. о нашем народном уједињењу, па им уједно обећавамо, да ћемо их у свему и свачем помагати дотле, док не успемо да нашим заједничким и неуморним радом и прегнуњем не постигнемо да најзад и на наша врата засија у свом лепом сјају сунце златне слободе. — У Каставштини, 6. јануара 1918. — Ову изјаву је потписало преко 200 лица. Потписи се скупљају још даље. И жене прикупљају саме међу собом потписе за своју засебну изјаву.» («Хрватска Држава», 4. II. 1918.)

Бадерна. — «Декларацију за Југославију потписало је нас овде већ преко 300 лица. Број потписа би се још више него подвостручио, да није прошле недеље 17. о. м. после службе божје месни наредник по налогу ц. кр. котарског главару у Поречу потписни арак запленио.» («Единост», 26. II. 1918.)

Чабронићи. — «Чабронићи, село среза пуљског изјавило се 301 потписом за уједињење и слободу свог народа.» («Хрватска Држава», 5. III. 1918.)

Свештенство крчке бискупије. — «Свештенство целе крчке бискупије изјавило се за папину акцију за мир и за југословенску декларацију од 30. маја 1918. («Хрватска Круна», 2. II. 1918.)

Свештенство и учитељство на Лабинштини. — «Пуљски «Хрватски Лист» доноси изјаву свештенства и учитељства на Лабинштини.» («Хрватска Држава», 2. III. 1918.)

Свештенство Крка. Цреса и Лошинја. — «Потписано свештенство острва Крка, Цреса и Лошиња заносно поздравља акцију за мир Његове Светости Бенедикта XV. и моли да Свемогући ускори његов узвишени еванђеоски циљ: победу права и достојанства људскога над силом и задобијање слободног развоја за сваки народ. Исто тако одлучно и отворено прихвата историјеску декларацију од 30. маја 1917. наших народних посланика у Бечу, да се уједине под хабсбуршком круном сви растурени делови трију једнокрвних племена Хрвата, Словенаца и Срба, на основу самоопредељења народа и крепости стародавних права хрватског краљевства. Нека десница Свемогућега благослови и у животу одржи васкрсну љубав и слогу овог нашег крајње измученог народа. (Следи 70 потписа).» («Новине», 24. I. 1917.)

Свештенство из Каства. — «Свештенство каставског деканата прожето важношћу времена и осећањем своје дужности изјављује: 1) С одушевљеним уверењем пристајемо на декларацију Југословенског Клуба од 30. маја 1917. која иде за тим да се тело нашега народа скупил под жезлом Хабсбурга. 2) Из све душе поздрављамо сваку акцију, која ради за праведан мир међу зараћеним народима, у првом реду ону поглавице католичке цркве Њег. Св. Бенедикта XV и краља Карла I. 3) Оштро осуђујемо сваки покушај, да се унесе раздор у наше народне редове и помути слога, која нам је сада више него икада потребна. Посебице још жигосемо намеру, да се наша нападена Истра отргне од југословенског стабла и преда на милост и немилост туђинцу. — Кастав, 7. фебруара 1918. — Шиме Дефар, жупник у Волоском, Иван Коруча, жупник у Клани, Јосип Мандић, управитељ у Каству, Антон Кошир, жупник у Ловрану, Ришлави Фран, декан у миру у Волоском, Фантиш Хенрик, жупник у миру, капелан у св. Крижу, Коцијан Јосип, капелан у Ловрани, Лазар Јулије, катихета у Каставу, Габријелчић Иван, управ. у Брсечу, Пишћанец Габријел, капелан у Рукавцу, Жигант Иван, жупник у Мошеницама, Главић Мирослав, капелан у Опатији, Лукшић Јосип, капелан у Волоском, Шиме Сиронић, проф. вер. на гимн. у Во-

лоском, Мандић Казимир, жупник у Вепримцу.» («Новине», 12. II. 1918.)

Жене и девојке из Бузета и околине и Заречја. — «Пуљски «Хрватски Лист» доноси изјаву жена и девојака из Бузета и околине и Заречја у прилог југословенској декларацији од 30. маја 1917. за слободу и уједињење троименог нашег народа. Прву изјаву је потписало 500 жена, а другу 87 мушкараца и 154 жене.» («Хрватска Држава», 24. I. 1917.)

«У Бузету и околини скупиле народне жене и девојке за југословенску декларацију 2281 потпис.» («Хрватска Држава», 11. II. 1918.)

Жене и девојке општине Пазин. — «Жене и девојке општине Пазин послаше Југословенском Клубу у Бечу ову изјаву: Дужност нас зове. И ми приступамо у густе редове југословенских жена, спремних на сваку жртву за љубљену домовину и тражимо уједињење хрватског, српског и словеначког народа и придружимо се декларацији Југословенског Клуба од 30. маја 1918. — Следи преко хиљаду потписа.» («Хрватска Држава», 9. II. 1918.)

Острва Лошињ и Сусак. — «Југословени и Југословенке у Суску, Малом и Великом Лошињу, Тунском, Нерезинама и Св. Јакову, који живе на мору и од мора за којим теже Талијани, Немци и Мађари изјављујемо, да усвајамо у најширем опсегу декларацију Југословенског Клуба од 30. маја 1917. која тражи уједињење нашег народа Хрвата, Срба и Словенаца гдегод они пребивају у једно државно тело. Захваљујемо нашим посланицима а тражимо, да устрају на постављеном програму и да не забораве на нас на крајним али раскрсним и важним тачкама. — 1237 потписа.» («Хрватска Држава», 18. III.)

Ловран. — «Општинари из Ловрана послали су такође изјаву Југословенском Клубу са 654 потписа.» («Хрватска Држава», 7. III. 1918.)

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Сарајево, Бугојно и Вареш. — «У «Хрватском Дневнику» изишла је 20. новембра изјава уперена против познате мајске декларације Југословенског Клуба, која на темељу хрватског државног права и самоопредељења народа тражи уједињење свих

земаља наше монархије, у којима станују Словенци, Хрвати и Срби, у независну, од туђинског господства слободну државу, под жезлом хабсбуршке династије.

Да одбијемо од себе сумњу, изјављујемо да стојимо непоколебиво на становишту југословенске декларације, која је јасни израз народне воље и наглашавамо поново као свесни Хрвати свој пристанак на мајску декларацију, а осуђујемо свако цепање народне снаге. — У Сарајеву, 26. новембра 1917. — Мато Бекавац, жупник, Амброзије Бенковић, бивши редактор «Х. Д.», Карло Цанкар, надбискупски секретар, Др. Лука Чабрајић, градски лекар, Драгутин Челик, управитељ жупе, Анте Дујмушић, капелан, Фра. Љубомир Галић, председник фрањевачке богословије, Илија Гаврић, бивши редактор «Х. Д.», Вјекослав Јелавић, Др. Иван Јелиновић, адвокат, Стјепан Илић, болнички свештеник, Марко Недић, катихета, Даниел Пушић, катихета, Фрањо Радошевић, трговац, Др. Јозо Сунарић, потпредседник босанско-херцеговачког сабора.

Примисмо депешу из Сарајева, којом нам се јавља, да се изјави сарајевских Хрвата, објављеној у данашњем броју придружују још: Стјепан Субашић, велепоседник и трговац из Бугојна и Љубомир Црвенковић, трговац из Вареша са 43 грађана. » («Хрватска Држава», 3. II. 1917.)

Бањалука. — «Ми потписани грађани града и среза Бањалуке с нашим свештенством од првог смо часа свом душом пристали уз декларацију Југословенског Клуба од 30. маја 1917. Како смо држали да се неће наћи ни једна хрватска душа у нашој домовини, која не би била уз поменућу декларацију, то јест, за јединство Хрвата, Срба и Словенаца, на југу Монархије, нисмо сматрали потребним у јавност иступити. Али пошто је у последње време избила струја која иде за тим да опет и после толиких горких искушења разбије народну слободу и уништи оно што је по природи, крви и језику једно, овим пред целим светом свечано изјављујемо да стојимо непоколебиво уз мајску декларацију Југословенског Клуба. У јединству Хрвата, Словенаца и Срба видимо осигурану нашу политичку слободу, наш просветни, друштвени и економски развитак. — Бањалука, 29. децембра 1917. — Антуњ Јосип Милорад, жупник бањалучки испред својих жупљана, Фра. Милон Козиновић, бискупов секретар, Војо Иваниш, вероучитељ, Стјепан Павловић, катихета и капелан, Војо Шимлеша, катихета, Анто Јовић, трговац, Мирко Јовић, Марјан Маркезић, Рудолф Норшић, мањиниста, Јозо Канајет, предузимач,

Фрањо Ченгић, Анто Балвановић, бачвар, Иво Хргић, Ладислав Фишер, Ладислав Шимоковић, Стјефан Чондић, Јаков Катић, Мато Андолшек, Иван Будимир, Анто Башић, Мато Домазет, Јаков Дулијо, Анто Катужић, Антон Ресник.» («Новине», 9. I. 1918.)

Ливно. — «Примисмо из Ливна: Овим изјављујемо да стојимо непоколебливо на становишту југословенске декларације, а осуђујемо издајнички чин и политику Др. Штадлера, која стоји у опреци са жељама нашег југословенског народа. Увек неустрашиви и увек одважни следићемо наше вође. — Ливно, 15. јануара 1918. — 23 потписа.» («Хрватска Држава», 31. I. 1918.)

Босански фрањевци. — «Од провинцијала фрањеваца у Босни, фра Јозе Андрића, јуче смо добили ову изјаву, коју су босански фрањевци послали свим југословенским листовима да је одштампају:

Ми смо, Фрањевци стародревне државе Босне Сребрене, народ, који је нашој духовној бризи још у XIV веку поверен кроз столећа не само небеским отајствима питали и у верске га и световне истине упућивали, него смо и на његов како социјални тако и политички развитак утицали. Сав наш политички рад од пропасти наше домаће владалачке династије и нашега краљевства може се свести на ове тачке: да се ослободимо туђинске власти и дођемо под жезло оних владара, под којима су се налазила наша и по крви и по језику браћа с ону страну Саве. То сведоче наше споменице на бечке ђесаре, наше песме и историја ратова царева Леополда I. и Јосипа II. с Османлијама, као и наше изјаве за време конгреса европских великих сила у Берлину 1878. год. Жалибоже, наше се жеље и настојања ни берлинским конгресом, ни спајањем Босне и Херцеговине Аустро-Угарској Монархији не испунише. Тиме је народ претрпео како у економском, тако и у друштвеном и просветном погледу неизмерну штету; одатле се најзад излеже и садашњи светски рат, који не само да коси небројене животе у цвету своје младости, него прети и опстанку свих светских економских и просветних тековина. То као да је престрашило и највеће духове, те се од дуже времена ради на томе, како да се пронађе база за трајни светски мир. У јеку ових комбинација поново се распалио стари и природни жар на читавом готово Словенском Југу: да се уједине Хрвати, Словенци и Срби. Ми смо све до данас љутали и мислили смо да је светски рат свакога довољно научио у овој прекој нужди. Али од неког времена почела се на извесним странама

поново јављати све већа опозиција, која је, да би поново спречила овај природни захтев, почела наше љутање у Босни злоупотребљавати, наглашујући, како аутохтони елемент у Босни није за горе наглашено нужно уједињење. С тога ниже потписани сматрају својом дужношћу и пред Богом и пред државом и пред народом изјавити, да би уједињење Јужних Словена: Хрвата, Словенаца и Срба била најчвршћа база, како за трајни мир и процват хабсбуршке Монархије, тако и за развој горе споменутих племена у економском погледу. Због тога одважно изјављујемо да смо солидарни с једне стране са Југословенским Клубом у Бечу, а с друге стране с његовом декларацијом од 30. маја 1917. год. — Писано и потписано у Сарајеву 21. децембра 1917. године. — Фра Јосип Андрић, провинцијал босанских фрањеваца, О. фра. Маријан Јаковљевић, дефинитор, професор богословије, О. фра. Љубомир Галић, председник фрањевачке богословије, Др. фра. Јулијан Јеленић, директор фрањевачке богословије, Др. фра. Августин Чечић, професор фрањевачке богословије, О. фра. Бернардин Шарић, секретар провинције.

Потписано у Високом 21. децембра 1917. — Др. фра. Данијел Бан, председник фрањевачке велике гимназије, Др. Драгутин Пкић, директор фрањевачке велике гимназије; гимназијски учитељи: О. фра. Ладислав Фишић, фра Винко Лалић, фра Младен Момчиновић, фра. Људевит Марковић, фра. Аугустин Малић, фра. Анто Лапаудић, фра. Боро Гребенаровић, фра. Недељко Дугошић-Врховчић, фра. Силвије Фрањковић, фра. Војислав Блажевић, фра. Анђео Кајић, фра. Емануел, Крајиновић и Др. Казимир Ивић, проф. фрањевачке велике гимназије. » (« Новине », 25. XII. 1917.)

Херцеговачки фрањевци. — « Херцеговачки фрањевци, као вековни чувари хрватског имена у Херцеговини, заједно са својим тешко искушаним народом изјављују следеће: 1) С великом захвалношћу поздрављамо готовост нашега краља Карла за мир, као и — ако Бог да — први знак блиског мира; 2) желимо, да се тај мир закључи на основама правде и слободе, према вечним засадама кршћанства, развијеним од св. оца папе Бенедикта XV, по којима сваки па и најмањи народ има право на слободни развитак национални, културни и економски, да би се тако једном за увек одстранио главни узрок интернационалних заплета и ратова; 3) тражимо, да се у хабсбуршкој монархији проведе потпуна равноправност народа, да, како смо сви за време рата једнаке жртве сносили за краља и домовину да тако иза њега ужи-

вамо једнаке благодати мира; 4) доследно томе усвајамо из свег срца декларацију Југословенског Клуба у Бечу од 30. маја 1917., којом се за све Хрвате, Србе и Словенце у монархији на основу националног принципа и хрватског државног права тражи уједињење и државна независност под жезлом Хабсбурговаца.

У Мостару, 25. децембра 1917. — О. фра. Давид Невистић, провинцијал херцеговачких фрањеваца, О. фра. Андро Милетић, бивши провинцијал, О. фра. Лујо Бабало, директор фрањевачке богословије, О. фра. Августин Матић, гвардијан и наджупник, О. фра. Благо Бабић, спиритуал, О. фра. Урбан Баришић, професор богословља и префект клерика, О. фра. Доминик Мандић, тајник провинције, О. фра. Иван Маринчић, вероучитељ, О. фра. Вид Чуљак, викар самостана.

Широким Бријег, 25. децембра 1917. — О. фра. Иво Слишковић, гвардијан и наджупник, О. фра. Маријан Зовко, бивши провинцијал и администратор бискупије, О. фра. Дидак Бунтић, директор велике фрањевачке гимназије, О. фра. Јуре Злопаша, викар самостана, О. фра. Алфонзо Ђурић, вероучитељ, О. фра. Крунослав Хромић, духовни помоћник; професори фрањевачке гимназије: Бонифације Мујић, Себастијан Леско, Еуген Томић, Мато Чутура, Вале Зовко, Мартин Сопта, Миле Милош, Паво Драгићевић, Бернардин Смољан.

Хумац, 2. јануара 1918. — О. фра. Паво Шимонић, гвардијан и наджупник, О. фра. Лука Богић, бивши провинцијал, О. фра. Габро Грубишић, викар самостана, О. фра. Људевит Радош, вероучитељ, О. фра. Силвестар Васић, О. фра. Виктор Шавић, вероучитељ, О. фра. Срећко Шкорпунт, вероучитељ.

Коњиц, 25. децембра 1917. — О. фра. Вице Скоко, декан и председник фрањевачке резиденције, О. фра. Младен Барбарић, викар, О. фра. Ципријан Бркић.

Градница, 31. децембра 1917. — О. фра. Јаков Васиљевић, наджупник и председник фрањевачке резиденције, О. фра. Крижан Галић, викар, О. фра. Тома Зубац, вероучитељ.

Главатицево, 30. децембра 1917. — О. фра. Марко Барбарић, жупник по налогу и уз посвемашње одобравање свих трију вероисповести у месту.

Храсно, 1. јануара 1918. — О. фра. Блаж Јерковић, жупник. — Следи 16 потписа најугледнијих сељака у жупи.

Мостарски Градац, 1. јануара 1918. — О. фра. Грга Васиљевић, жупник с 13 првих људи у жупи.

Следе потписи других жупника фрањеваца с потписима угледнијих људи из сваке жупе.

У Мостару, 7. јануара 1918. » («Народни Лист», 19. I. 1918.)

ИНОСТРАНСТВО МОНАРХИЈЕ

Прашка омладина. — «Југословенска академска омладина у Прагу пратећи будно све важне догађаје у ово велико хисторијско доба, кад се ствара судбина толиким народима, забринута за судбину и будућност нашег троименог народа, сматра својом светом дужношћу да Југословенском Клубу у Бечу пошље ову резолуцију: 1) Прашка југословенска академска омладина одушевљено поздравља југословенску међународну декларацију, коју је Југословенски Клуб у Бечу упутио дана 31. I. 1918. председништву руске, украјинске, немачке и аустро-угарске мировне делегације у Брест Литовску. При томе изриче Југословенском Клубу своју захвалност, што је коначно дао народу дуго и жељно очекивани формуловани оште-народни програм, око којег ће се доиста са заносом окупити — без разлике сталежа, вере и имена — сав наш народ који компактно обитава на територији северно и источно од Јадрана. 2) Док остаје при својим већ више пута даним изјавама управљеним на Југословенски Клуб у Бечу, с обзиром на његов частан рад за слободу и уједињење народа нашега, изражава и овом приликом своју чврсту наду, да ће Југословенски Клуб остати увек на утртој стази, те изриче Клубу и посебице његовом врлом председнику своје неограничено поверење. — Прага, 5. II. 1918. — За југословенску академску омладину у Прагу: Славко Розгај, филозоф, Никола Гјуришић, правник, Лојзе Тавчар, cand. ing., Перо Палавицини, акад. вајар, Петар Кајганић, медицинар, Антон Урбанц, правник» («Народни Лист», 13. II. 1918.)

Омладина са «Високе школе за културу тла» и «Експортне академије у Бечу». — «Универзитетска омладина у Загребу примила је ово експресно писмо: Поздрављамо проглас загребачких другова за уједињење и ослобођење целог југословенског народа и придружујемо се том прогласу. — Југословенска омладина са Ви-

соке школе за културу тла и Експортне академије у Бечу.» («Хрватска Држава», 5. II. 1918.)

Академска омладина у Грацу. — «Универзитетска омладина у Загребу примила је овај телеграм: Југословенска академска омладина у Грацу придружује се изјави загребачке југословенске омладине од 24. I. и шаље јој братски поздрав. — До сада је сакупљено 90 потписа.» («Хрватска Држава, 13. II. 1918.)

Студенти из Инсбруна. — «Југословенски слушачи на универзитету у Инсбруку придружују се пуни одушевљења изјави југословенске академске омладине на хрватском универзитету у Загребу од 24 јануара 1918. и братски поздрављају њен одлучан рад. — Потписан Андрић.» («Новине», 21. II. 1918.)

Како сам већ рекао, то је тек почетак овог плебисцита, и у главном онај део који се проводи међу Хрватима. Но ствар наравно тече напред, па ће се потпуни резултат моћи тек накнадно прибрати. Наравно да тај плебисцит није сав покрет Хрвата у овом рату за народно уједињење и ослобођење. Он је тек слика расположења међу Хрватима у домовини. Он је тек део оне акције Хрвата, које су створиле овакво расположење, део њихове акције и у иностранству и у домовини, и то онај део који је, и ако толико важан, најмање познат овде на страни. И зато га хтедох приказати.

Концентрација народних снага.

Наше народно представништво у домовини потакнуто оваквим расположењем нашега народа осетило је потребу, да се у свом раду што више сконцентрише. И зато је одлучило да поради на том, да се оснује Југословенско Народно Веће у којем би се окупиле све народне странке из свих наших земаља у Аустро-Угарској. У том циљу састали су се недавно у Загребу наши народни представници из свих крајева и донели закључке. Пред тај збор народних представника јавио је задарски «Народни Лист» (2. III. 1918.) о том ово: «Ових дана стигли су из Беча у Загреб народни посланици Др. Корошец и Спинчић. Њихов долазак је у вези с оснивањем Народног Већа. Старчевићева странка права повела је већ иницијативу, да дође до концентрације народних редова, па је у том свом настојању до сада посве успела, Водство ове концентрације даће се Југословенском Клубу, који је на најзгоднијем положају да буде упућен и оријентисан о свему и да према томе удешава политички правац и тактику. Као први резултат ове концентрације било би Народно Веће које би се састојало од 24 најугледнијих наших народних људи, а међу њима наравно и народних посланика из разних наших покрајина. Народном Већу биће задаћа да одређује тактику

опште југословенске политике и да информише домаћу и страну штампу о нашим народним захтевима и приликама. »

О самом збору јавља се ово : « Дана 2. и 3. марта састали се у Загребу : *Из Хрватске и Славоније* : Цезар Акачић, Др. Фран Барац, Др. Срђан Будисављевић, Др. Богдан Брадашка, Др. Лазар Цар, Драгутин пл. Хрвој, Војислав Кемпф, Ивица Ковачевић, Др. Петар Мајер, Јово Миодраговић, Др. Анте Павелић, Иван Першић, Др. Живко Петричић, Валеријан Прибићевић, Др. Светозар Ритиг, Фердо Рожић, Лука Старчевић, Стјепан Степинац, Др. Јанко Шимрак, Др. Никола Винтерхалтер, и изасланици Социјално-демократске странке Рудолф Антолић, Стјепан Бат и Витомир Кораћ. — *Из Словеније* : Др. Изидор Цанкар, Др. Анте Корошец и Др. Алберт Крамер. — *Из Босне и Херцеговине* : Данило Димовић, Ђуро Џамоња, Коста Мајкић, Др. Јозо Сунарић и Војислав Шола. — *Из Далмације* : Др. Б. Г. Анђелиновић, Др. Мелко Чингрија, Др. Мате Дринковић, Иво де Грисогон, Др. Иво Крстељ, Др. Јозо Смодлака и Керубин Шегвић. — *Из Истре* : Др. Ђуро Червар, Иван Мандић, Др. Матко Лагиња и Вјекослав Спинчић. — *Из Међумурја* : Др. Иван Н. Новак. (« Хрватска Држава », 4. III. 1918.)

На Збору који се вршио два дана донесена је ова резолуција : « Скупљени, после расправе о општем политичком и народном положају, сложни су у томе, да је нужна концентрација свих странака и група, које, стојећи на становишту народног јединства и ослањајући се на начело народног самоопредељења, захтевају, да

се створи национална, независна и на демократским принципима саграђена држава Словенаца, Хрвата и Срба.» (« Neue Freie Presse » 6. III. 1918.)

Основа је дакле тиме за Народно Веће створена, а доскора сигурно ћемо дознати и за основање самог Народног Већа. С њим ће народна акција у домовини доћи у фазу, која обећаје најбуднију и организовано срећену акцију за наше националне идеале, која даје и реална обећања за њихово остварење.

Закључак.

Приказавши вам тако најновији део акције међу хрватским делом нашега народа за општу националну ствар, дозволите ми још неколико завршних речи. Хтео бих наиме да још упозорим на неколико ствари.

Пре свега треба знати, да ову акцију међу Хрватима у првом реду води Старчевићева странка права и католичко свештенство. То је врло карактеристично. Старчевићева странка је државно-правна странка, она стоји на становишту хрватског државног права. И та странка је данас прва и најбезобзирнија међу хрватским странкама у борби за наше целокупно национално ослобођење и уједињење. Њен је идеал био још до пре недавно само хрватска држава. Али крута свагдашњица и стварно гледање на свет мењају идеје, односно натурују уверење, да има још и већих идеала од оних најближих. Старчевићева странка увидела је, да је Југославија већи идеал од само Хрватске. Она је увидела да није главно имати државу, него какву државу. Она је увидела, да наша појединачна државна права и државе нису више у данашње дане идеали, него тек средства с којима у руци смо у стању борити се и против оних у чијим очима више значи државно него национално право, који више поштују капу од човека, џеп

од мозга. И зато је рекла: ми Срби, Хрвати и Словенци смо један народ, који би уједињен значио доиста и један европски народ. А зашто да се онда не ујединимо, да узмогнемо то и значити? Зашто онда тежити и против природе и здравога разума да на силу бога стварамо из себе три народа? Па и да су бар три народа, а не три кукавца међу европским великим нацијама! И Србији и Црној Гори и Хрватској и Словеначкој место је у Југославији. И зато — како изричито вели главни старчевићански орган «Хрватска Држава» од 7. IV. 1918. — «ми ни за длаку не ћемо одступити у нашем раду од удареног пута: за слободну Хрватску у слободној држави Срба, Хрвата и Словенаца.»

За онога, коме нису доста познате хрватске прилике биће можда нејасно и то, откуда је то да су хрватски католички свештеници једни од најватренијих бораца за наше интегрално уједињење и ослобођење. За онога коме су хрватске прилике познате, то је посве природна ствар. Наши први људи, и по памети, и по поштењу, и по патриотизму били су попови. Мене не води никакво лично расположење да то кажем. Али бих био подлац, кад бих се снебивао да то признам. Пред имепима Штросмајер, Рачки, Павлиновић, Добрила, Мартић, Љубић, Жерјавић, Ткалчић, Булић, Гршковећ, Бианкени, Спинчић, и стотинама других треба скинути капу, ко патриотизам, поштење и памет поштује. Из оваквих се дакле редова није ни могла регрутовати другачија генерација него људи, који свом народу хоће добро и који су свесни у чему

је народно добро. Напредни хрватски свештеници нису ни лиферанти, ни дипломате. А што се вере тиче, они би били први који би устали против ње, кад би им она бранила да воле свој народ, па ма које он вере био.

Још су три народна реда, која видно искачу у овој акцији. То су хрватски соколи, омладина и жене. Соколство је демократска и словенска установа. И то је разлогом, да се оно толико проширило међу нашим народом. Оно проповеда једнакост, братство и слободу, а од данашњег нема идеалнијег момента који му даје прилике за оживотворење тих светих идеја у своме народу. А омладина? Та она је одувек била оно, на што су сви народи с гордошћу гледали, оно што је у сваком здравом народу ишло неустрашиво напред путем који јој је њена чиста и идеална душа показивала. А жене? Оне су душа свакога народа. Има ли ишта светијег а не што је мати која нас је родила, ишта дражега од верне љубе, ишта поштованијег од нежне сестре? Жена је онај драги створ, који је у првом реду позван да оплемењује. А племенитије идеје за један народ нема од оне о његовој срећи коју ће наћи у братском уједињењу и о његовој части, коју ће наћи у свом ослобођењу. И то је инстинктивно осетило меко женско срце и успамтило на борбу за природне идеале своје.

Има још једна ствар која је врло карактеристична у овој акцији. Ко има прилике да редовно прати покрете у нашим крајевима у време овога рата, могао је лако запазити, како су ти покрети баш онда жешћи и одлучнији, кад централне силе војнички боље стоје. То с

једне стране доказује, како су баш то времена, кад наш тамошњи народ највише стрепи за своју националну судбину, а с друге стране, како је његова решеност толика, да не преза ни у најопаснија времена, да заступа своје оправдане захтеве. У том нашем идеалистичком свету нема трговања с националним идеалима и потребама. Он није, нити ће икада бити уз онога који је јачи, само с тога што је јачи. Он презире силу, па ма чија она била, ако неправду заступа. И зато значи бацати најкрвавију увреду оном нашем народу у лице, кад му се подмеће, да он ради за Аустрију или да није искључено, да он жели да и Србију и Црну Гору привуће у Аустрију. У том народу има толико осећања за правду, да све кад он не би био уверен у то, колико је сумњива корист уједињења под Аустријом, његова душа не би могла поднети да се икоме а камо ли делу његовог сопственог националног тела, браћи његове крви наноси неправда и да им се одузима потпуна слобода, коју су уживали. И зато су баш хрватски листови били, који су први устали против аустријске штампе, кад је она почела да говори о анексији Србије и Црне Горе. Примера ради ево једног пасуса о том из «Хрватске Државе» од 19. X. 1917., у коме се вели: «Бечка «Die Information» пледира поново — за анексију Србије и Црне Горе аустро-угарској монархији. Пошто наравно то не може захтевати, препоручује да се становништво тих земаља само изјави за анексију. По њој би се то имало постићи «југословенском идејом» и помоћу Хрвата и Срба у овој монархији, којима би се ставила у изглед велика,

аутономна Југославија с искључењем Словенаца. Господа око бечке «Die Information» не знају ни читати ни писати. Иначе не би чинили овакве — бласфеме! — Може ли се у иједној разумној глави родити мисао, да ће и један једини Србин из Србије и Црне Горе гласати за анексију своје домовине некаквој пишљивој Југославији у оквиру аустро-угарске монархије?! Може ли се пак и помислити, да би се могао наћи један једини Хрват или Србин из ове монархије који би се усудио да пође у слободну Србију и Црну Гору агитовати за ову неслану мисао бечке госпode?» — Тако говори и тако мисли Хрват о слободи Србије и Црне Горе. И зато ни данас после четири године рата није се нашло Хрвата, ни оног најљућег франковца, који би написао и једну реч против независности Србије и Црне Горе. Не, госпође и господо, ми сви хоћемо уједињење у цуној слободи. А нема ли нам такве слободе, не треба нам ни уједињења.

Можда ће бити коме чудновато, да су се Хрвати тек сада толиком решеношћу кренули за остварење нашег националног идеала. Ал и то се може разумети. Има на пример и Срба из Србије који још данас веле: Нама је било и без Југославије добро и у Србији. Зато су чист национални идеализам наше толике жртве што их данас доприносимо за уједињење. — Свака вам част, браћо. Тек да не будемо обманути ни једни ни други. Ја вас уверам, да је многим и у Хрватској било добро као појединцима. Крплату реч о нашем ропству треба добро разумети. Ми као појединци нисмо ни у Аустрији били робови. Имали смо своје радње и трговине,

своје општине, своје школе, своје судове, па и своје банове. Али смо ми и једни и други — једни, истина, више него други — били зависни као нација. А кад се ни сад не бисмо ујединили, после овога рата били би још више зависни. Били би робови прилика, које нам не би никада дале да се развијемо као пуноправна европска нација. А то је управо оно за чим данас идемо. И треба да идемо и једни и други, јер нам и једнима и другима то треба, јер само уједињени можемо да до тога дођемо.

Ако до сад нисмо толиком решеношћу за тим ишли, било је то зато, јер остварење тога није имало толиког изгледа као данас и јер је нашим многим и многим појединцима као појединцима било доста добро и онако, како је било. Али барем у великим моментима по човечанство и по народе треба да свако заборави на лично добро, па да мисли како на читав свој народ тако и на далње генерације тог народа, а не само на себе. Зато нека нико не мисли, да се ко од Хрвата нада, да ће њему као појединцу лично и материјално бити боље у Југославији, него му бејаше док ње није било, па да су зато Хрвати за Југославију Не, пријатељи. Онај који види у будућност нашега народа после овога рата, ко има очи да види моменат који се више никада вратити неће, ко има реалног а не уображеног националног поноса, па жели да народ чијим је он чланом дође у такве прилике, да се може развити до признате европске нације, тај је без обзира на свој лични положај за Југославију и само за Југославију, јер једино преко ње може наш народ доћи до европске вредности и уважења.

Хрватима није данас до тога, да наша нација има своју државу због државе саме, због државе, како се некада на њу гледало. Данас владају светом други појмови о држави. Данас се иде за тим, да се државе уреде тако, да ће оне значити народ, а не само једну класу, која се из народа одвојила и узела у закуп и земљу која се под том државом разумева и народ који ту земљу својим знојем натапа. И само ако се то проведе, да ће свет састојати од таквих држава, моћи ће се рећи да је овај страшни рат донео резултата човечанству и демократизацију свету.

Хрвати су за слободну државу целокупне наше нације, јер су уверени да сваки народ може само своју а никад туђу државу уредити, како то одговара данашњем стању човечје културе и човечјих потреба. Они су за слободну државу, јер знају, да се само сопствена држава може уредити тако, да ће у њој владати потпуна слобода и свих појединаца и равноправност међу њима, а не међусобно искоришћавање класа и народа. Они су за слободну државу на основу самоопредељења народа, јер ће само у таквој бити равноправне и све племенске групе и само у таквој ће припадати право самоопредељења и свим народним гранама. То су ето разлози, зашто су Хрвати за слободну и демократску Југославију, и зашто су се кренули и решили на то, да жртвују све, да до ње и дође. И дође ли до ње — а доћи ће и мора доћи — биће она истинска домовина сељака и радника, који се залажу да је створе, па је зато право, да је створе и за се, да је створе, како ће у првом реду они имати користи од ње и среће у њој.

Али да завршим. Тако дакле стоји ствар тамо, где над читавим нашим народом виси мач ратних прогона за изражавање тежњи о националној равноправности. Па кад то видимо, можемо ли да не испитамо своју савест, какви смо ми у потпуној слободи у то исто време? Метнимо руку на срце — и не покушавајмо упоређивати се. Ми се још увек држимо као они, који још не знају, би ли, не би ли... Ми смо сви за Југославију тек онда, ако већ другачије никако не може да буде. Али једно је срећа, што и не може никакo другачије да буде, што је то најприродније, па ће тако и морати да буде. А ономе који то још не може или неће да схвати, поручују Хрвати својим последњим плебисцитом ово: Ми смо увидели, да је и природно и праведно и корисно као што по нас све, тако и по читаво човечанство да буде целокупна и слободна Југославија. И зато смо се решили да предузмемо све што је у нашој моћи и да жртвујемо све, да до ње дође. И док до ње не дође, неће бити мира ни у југословенству ни у Европи. Нема тих препрека, које би нас могле скренути с пута. И ми ћемо или изгинути или успети да наш народ дође до свог човечанског права и достојанства европског народа. Већина се нас решила на то. С нама је једно као и у опште тако и у том већина Срба и Словенаца овамо. И зато или ће бити Југославије, или неће бити Хрвата. Пуцајте, или ви непријатељи у прса, или ви несвесни с леђа! Југославије ће бити, јер мора да је буде, јер хоћемо да је буде!

Ових дана изашао је из штампе :

АЛМАНАХ ПРОСВЕТА

Издало : Друштво Просвета. Уредио : Перо Слeпчевић.
Опремио : Јозо Кљаковић.

Алманах је по свом свестраном садржају права споменица из времена Уједињења. Сарадници су ГГ : А. Трумбић, Ј. Цвијић, М. Веснић, Ј. Јовановић, М. Ђ. Милојевић, Лујо Војновић, Коста Стојановић, Т. Р. Ђорђевић, А. Ј. Радовић, Б. Лазаревић, Б. Бошњак, М. Драшковић, Б. Марковић, М. Грол, Ј. Дедијер, М. Косић, Х. Ребац, И Гмајнер, М. Чемерицић, П. Стојановић. — А. Шантић, С. Бешчевић, Ђ. Нушић, Ј. Косор, Б. Пурић, П. Слeпчевић, Т. Манојловић, М. Јелић, Д. Ј. Филиповић, В. Фабјанчић. — М. Ђурчин, М. Ибровац, В. Кине, В. Ђурђевић, Ђ. Паунковић. — Ђ. Јовановић, М. Пјанић, Д. Љубибратић. — У. Џонић. — Осим ратних фотографија доносе се репродукције радова Мештровића, Рачког, Росандића и Кљаковића. — Подела Садржаја : 1. Мисли и Предвиђања, 2. Уметност, 3. Венци, 4. Страдања, 5. Југословенска Акција, 6. Југослов. Библиографија за време рата.

Алманах износи 23 штампана табака, а цена му је 5 швајц. франака. Претплате се шаљу на адресу : Redaction de «Prosveta», Case 5820 Mt. Blanc, Genève. — Скупљачи добијају десети примерак бесплатно.

Цена 1 франак.